

DUNAKESZI HELYTÖRTÉNETI SZEMLE

Dunakeszi - Alag Helyismereti Lapja

SZERKESZTŐSÉG: KÖLCSEY FERENC VÁROSI KÖNYVTÁR
DUNAKESZI, KOSSUTH LAJOS U. 6.

FELELŐS SZERKESZTŐ:
CSOMA ÁTILLA ÉS LÖRINCZ RÓBERT

MEGJELENIK ÉVENTE HÁROMSZOR
KIADJA A KÖLCSEY FERENC VÁROSI KÖNYVTÁR

Alagi centenárium

Az idén ünnepeljük Alag községgé válásának száz éves évfordulóját. Önálló Alag falu természetesen már a középkorban is létezett, de az a település a török hódoltság idején elpusztult. Az évszázadokig pusztaként szereplő Alagot 1889-ben vásárolta meg a Magyar Lovaregylet, ahol néhány év alatt tréningtelepet és versenypályát épített. A fejlesztések hatására a puszta lassan benépesedett a lóverseny szakembereivel, majd pedig a turf szerelmeseivel. Két évtized alatt egy több mint másfélezer lelket számláló településrész alakult ki, amely egyre hangosabban jelezte elszakadási szándékát Dunakeszitől. A saját községet létrehozni kívánók fő támogatója a lovaregylet volt. Dunakeszi legnagyobb adófizetőjeként ugyanis azt szerette volna, ha adóforintjai mind az alagi részre kerülnek. A szándékot 1910-ben tettek követték, miután Dunakeszi község közgyűlése 1910. február 28-án engedélyezte Alag leválasztását. Ezen a gyűlésen állapították meg a két település közötti határt is, amely a Budapest-Vác vasút – Rákóczi út – Hunyadi út vonal lett. Alag különválását április 18-án Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye közgyűlésének illetékes bizottsága is megerősítette. A végső szót a belügyminisztérium mondta ki

május 18-án, ekkor került sor az új község nevének megállapítására is. A hosszú különválási procedúrában talán ez a nap tekinthető Alag község születésnapjának.

A már önálló település első képviselő-testülete július 11-én alakult, az előjáróságot tíz nappal később választották meg. Az első tanácsülésre július 27-én került sor. Ezen jelen voltak: Molnár Gyula, Galó György, Kleisznér Rezső, Pirk Géza, Márkus János, Plachy Lajos, Hajnal Jenő. A község bíróját Molnár Gyula, helyettesei Kleisznér Rezső és Galó György lettek. A jegyzői tisztet Hajnal Jenő viselte. Alag négy évtizeden keresztül, 1950. január 1-ig maradt önálló, majd ismét Dunakeszi része lett.

A centenárium alkalmából a *Dunakeszi Helytörténeti Szemle* rendhagyó számmal jelentkezik, mely tartalmi és formai változást is jelent. Eddigi szerkesztési elvünktől eltérően ezúttal csak alagi témájú cikkeket közlünk, dunakeszieket nem. A formai eltérés a lap terjedelmét érinti, az eddigi 12 oldal helyett ugyanis a jubileum tiszteletére 20 oldalon jelentettük meg helyismereti folyóiratunkat.

(a szerkesztők)

TARTALOM:

Alagi centenárium	1
SZÁRAZ György	
„Alag, Rólad szól ez az új versalak”	2
KRÚDY Gyula	
Zöld játék	4
Dr. HALÁSZ Erzsébet	
A „szövi”-ház	5
SZÓKE Kálmánné	
Gazdálkodás és élet az egykori alagi majorságban	6
MÜHLBACHERNÉ SZÁHLENDER Magdolna	
Az Alagi Falkavadász Társaság ...	8
LŐRINCZ Róbert – CSOMA Attila	
Az alagi öreg temető I. rész	10
LEGINDI Tímea	
Alagi Híradó	12
LŐRINCZ Róbert	
Alag első sportegyesülete, az Alagi SE	13
Dr. HÁLA József	
Sportbál Alagon	14
HORVÁTH Lajos	
Alag föld és falu a középkori oklevelekben	16
LÉVAI Tibor	
Az alagi versenypályák rövid története I. rész	18
CSOMA Attila	
A Pejacevich család Alagon	19

SZÁMUNK SZERZŐI:

CSOMA Attila – könyvtáros
 Dr. HÁLA József – néprajzkutató
 Dr. HALÁSZ Erzsébet – közgazdász
 HORVÁTH Lajos – történész, levéltáros (Veresegyház)
 KRÚDY Gyula
 LEGINDI Tímea – egyetemi hallgató
 LÉVAI Tibor – helytörténeti kutató
 LŐRINCZ Róbert – könyvtáros
 MÜHLBACHERNÉ SZÁHLENDER Magdolna (Göd)
 SZÁRAZ György – helytörténeti kutató
 SZÓKE Kálmánné – ny. tanár, igazgató

A lap megjelenését támogatja
 Dunakeszi Város Önkormányzatának
 Művelődési és Köznevelési Bizottsága

A címlapon: képeslap Alag községről
 (1942).

SZÁRAZ GYÖRGY

„Alag, Rólad szól ez az új versalak”¹

Irodalmi kalandozás a hajdani Alagon

Most, amikor Alag centenáriumát készülünk megünnepelni, régmúlt idők folyóiratait, újságait, könyveit lapozzuk, azokat keresve, akik az egykori híres településről és lóversenyeiről mesélnek nekünk. Általuk élénk tárul a legendás múlt, amit lassan-lassan már elfeledtünk. Híres versenylovak, virtuóz zsokék, küzdelmes versenyek, a társadalmi élet prominens személyiségei, no meg a művészvilág kiválóságai tették oly izgalmassá a békeidők szép napjait Alagon. Újságírók, festők, költők, színészek éltek és jártak a községben, s az itt szerzett élményeik gyakran tükröződnek vissza alkotásaikban. Talán ez év nyarára elkészülhet az a könyv, melynek témája a művészet jelenléte az alagi mindennapokban lenne. Írásunkban most ennek rövid kivonatával ismerkedhetünk meg.

Az alagi versenynapokon már a Nyugati pályaudvaron (ahol a pályabelépőt is meg lehetett váltani) óriási tömeg tolongott. Kinn a pályán hatalmas embersereg izgulta végig a futamokat, majd utána a Pávilonban az utolsó vonat indulásáig vagy sokszor reggelig tartott a versenyekről való beszélgetés: Ki nyert? Ki veszített? Ki volt kint? Ki nem volt kint? Az itt éjszakázó társaságban erősen képviselve voltak a „toll bajnokai”, akik nem csak a kávéházi asztalok körül, hanem a turfon, a zöld gyepen, Pesten, Megyeren vagy Alagon is szinte mindig ott voltak. Idézzünk most meg néhány lírikust közülük!

Heltai Jenő (1871–1957) már fiatalon nagy rajongója volt e sportnak. Újságíróként volt jelen Alagon 1896 tavaszán, amikor a pályaaavatóra készültek. A nevezetes napot az erre az alkalomra írt *Úrlovasok* című versével köszöntötte:

*Ujak a húrok vén hegedőmön
 Tárogatóm ifjodva rivall
 Jártam a tágas alagi mezőkön
 Úrlovasokról szóljon a dal! [...]*

*Áll Alagon már készen a pálya
 Készül a harcra már a lovas
 Nem sok idő s már kap paripára,
 Forog az ostor, mélyed a vas.[...]²*

Heltai Jenő (1871–1957)

Heltai, mint újságíró, hivatalból vett részt az alagi futtatásokon, de emellett szenvedélyes fogadó is volt. *Lóverseny* című költeményében így ír erről:

*„Szeretem a turfot,
 Télen, ősszel, nyáron...
 Anyagi helyzetem
 Gyors föllendülését
 A lovaktól várom. [...]³*

Hogy anyagi helyzetén segített-e a lóverseny nem tudjuk, de lehet, hogy az egyetemet emiatt hagyta ott. Évtizedek múlva írja egyik legsikeresebb regényét *111-es szoba* címmel. Zűrös politikai viszonyok közepette, 1919-ben játszódik a darab, melynek fura alakja, Selfridge úr, egy hotel 111-es számú szobájában lakik. A szobaszám nem véletlen, hisz Heltai kedvenc lóversenyfogadása az 1-11; 11-1 volt, természetesen befutóra, így e művében is tetten érhető a turf iránti örök szenvedélye. 1938-ban, a *Sportélet* című újság riporterének a pályafutása kezdeteit firtató kérdésére a következőt nyilatkozza: „Ma már ritkábban írok verset, ezzel szemben gyakrabban járok ki a versenyekre. Akkor azt hittem, hogy hű maradok a Múzsához, és költő leszek. Azóta kiderült, hogy csak a lovakhoz maradtam hű.”

A Nyugat asztaltársaságnál ott kávéztak és füstöltek a nagyok, Osvát, Babits, Krúdy és még sokan, akik az akkori irodalmi életben számítottak. Közéjük tartozott Szép Ernő (1884–1953) is, aki nem csak úgy követte a lóversenyeket, hogy átküldte a pincért egy kis pénzzel a szomszéd „bukiba” (fogadóirodába) azzal: „Tegye fel nekem ezt a kis pénzt a nagyalagi akadályra, de csak akkor, ha ezt nekem négy az egyhez adja!” A költő kijárt a pályákra is, mert imádta a lovakat. Figyelte a zsokék tekintetét, amikor a ringben lóra pattantak, és szerette kipuhatolni a bennfentesektől a „tuti” tippeket. Nagyon kedvelte Alagot, már

1 Szép Ernő: Alag (Alag,...) In: *Szép Ernő összes versei*. Bp., 2003. 474.

2 Heltai Jenő: *Úrlovasok*. In: *Sportélet*, 1896. ápr. 13.

3 Heltai Jenő: *Lóverseny*. In: *Heltai Jenő összegyűjtött versei*. Bp., 2002. 320.

csak azért is, mert a hosszú tél után itt voltak az első tavaszi versenyek. A turf illatára kiéhezett szenvedélyes lóversenyrajongóknak ez volt az évi debütje. Reményekkel telve indultak az új versenyszezonnak. Szép Ernő több versének élményanyagát az alagi délutánokon szerezte. A „bárat poétája” ezekben a költeményeiben könnyedebb, játékos stílusban ír a turf-fogadók végül mindig csalódásba forduló sorsáról.

Szép Ernő (1884–1953)

„Kisasszony napján
Alagra mentem
Ami pénzem volt
Egy lóra kentem.
A pénzt rátettem
Egy sárga lóra,
Ő lesz az első,
Azt hittem róla.
De nem lett első,
Nem bizonyísten,
Még második sem,
Még harmadik sem.
Minek cifrázzam,
Az idő drága:

„[...] Budapestnek reménysége:
Alag, Alag szép határa,-
Ah, a végzet szörnyet ütött,
Budapestnek Alagára!..
Alagomra, Alagodra,
Mindnyájunknak Alagjára,-
Szép híredből be ki estél,
Alag, Alag szép határa!
Más világ volt hajdanában;
Akkor nyertünk: más a kor ma!
Nem leljük a verseny kulcsát,
És nincs semmi papír-forma...”⁴

Éppen utolsó
Lett az a sárga.
De el nem dobtam
Vesztő tikktem.
Szemem buzgón az
Égre vetettem.
Úgy szól az írás,
Gondoljad ezt meg:
Az utolsókból
Ott első lesznek.
Ha majd meghaltam,
Szépen beváltom
Ezt a tikkett
A másvilágon.”⁵

„Képlátása és verselésének módszere sokszor expresszionisztikus. Hangulatfoszlányokat muzsikáló szenzitív költő, aki többet nyújt a pusztá dallamosságánál és lírai élményeinek artisztikus kivetítésénél...”⁶ – írja Rózsa Miklós Vidor Marcelről a *Mai magyar múzsa* 1930-ban megjelent kötetében. Ebben az antológiában a kor neves lírikusait mutatják be, köztük a kárpátaljai születésű ungvári Vidor Marcellt, aki abban az időben mint minden „rendes” költő, a zöld gyep szenvedélyes rajongója volt. Lírikusi tehetségének fent említett tulajdonságait felhasználva írta meg 1943-ban *Galopp*⁷ című verseskötetét, melynek szereplői a pesti és az alagi lóversenyélet jeles figurái voltak. Ebből a kötetből idézünk most fel közülük néhányat.

„Pejacsevich. Fogalom ez a turfon!
A kis gróf. Nevét csak így hallani!
Ötször nyerte az Asszonyságok díját
Úrlovások közt. Ez már valami!”⁸

Pejacsevich Jancsi, a kis gróf, Pejacsevich Albert fia, az alagi közélet igen kedvelt alakja volt. Amikor csak nyeregbe szállt, a pályán hisztérikus sikoltozást csaptak... többnyire a hölgyek.

„Versenyterre utak be és utak ki!
Rendben tartja a pályát is Futtaky.
A paripák be jól élnek,
Virágokon szökdicsélnek.”⁹

A ma is itt élő Futakyak, akik korábban Kleiszner néven váltak ismertté Alagon, szinte minden községben zajló eseményen részt vettek. Jelentős szerepet vállaltak a tenisz- és a hokiegylet létrehozásánál, vagy a Szent Imre-templom építésénél. A vers Futaky Lászlót méltatja, aki mérnök lévén, az alagi és a megyeri pályák rendjét felügyelte.

Természetesen a kötet főszereplői a zsokéak, akik nemcsak megtörték az angol lovasok hegemoniáját, hanem olykor túl is szárnyalták azokat. Ilyen volt Esch Győző (az Esch család villája még ma is megcsodálható a Fóti úton), aki minden idők legtöbb derbyjét nyerte.

„Az Esch család, az Győző,
Lovain remekelt,
A statisztika szerint
Tizenegy derbyt nyert.[...]”¹⁰

Nagy Géza volt az első magyar derby győztese 1921-ben Vatinius nyergében. Felmenői, a Kossuth utcában élnek, és ma is ott állnak a ringben, Balus nevű lovuktól várva a győzelmeket.

„Vatiniuson, Balbinuson ült.
Nagy Gézáért a régi turf hevílt.
Befutotta a távot vagy ezerszer!
Derby-nyerő volt, nem is egyszer! [...]”¹¹

Gutai Jánosnak még az inggombjai is brillből voltak, de áldozott a Szent Imre-templom felépítésére is. Károlyi utcai telkeiből jó néhányat eladott, s a befolyt összeggel az első adományozók között volt.

„A zúgó tömeg mindig tudta, ki?
Nevétől a lég rezgett: - Gutai! [...]”¹²

S végül kanyarodjunk vissza irodalmi-turf kalandozásunk elsőként bemutatott alakjához, Heltai Jenőhöz. A költőtársat méltatva Vidor Marcel is megjegyzi, a *111-es szoba* nem csak egy irodalmi mű, annál jóval több, éltető játékszenvedély...

„[...]111-es egy regény,
Írta pályája kezdetén.
S érik a versenygabona,
Mert beválik a babona!”¹³

A bemutatott, kiragadott idézetek által talán még érthetőbbé válik az egykor itt élő, és itt is nyugvó Szerémy Zoltánnak, a Vígszínház neves művészének felkiáltása: „Hogyan felejthetném el valaha is Alagot!”¹⁴

4 Szép Ernő: Alag (Csöndes, hosszú téli estén...), Szép... i.m. 420.

5 Szép Ernő: Ábránd Alagon, Szép... i.m. 474.

6 Vajthó László (szerk.): *Mai magyar múzsa*. Bp., 1930. 169.

7 Vidor Marcel: *Galopp*. Bp., 1943.

8 A kis gróf, Vidor: i.m. 22.

9 Futtaky mérnök, Vidor: i.m. 36.

10 Az Esch család, Vidor: i.m. 49.

11 Nagy Géza, Vidor: i.m. 53.

12 Gutai, Vidor: i.m. 54.

13 Heltai Jenő, Vidor: i.m. 41.

14 Szerémy Zoltán: *Emlékeim a régi szép időkből*, Bp. 1929.

KRÚDY GYULA

Zöld játék

Egy szép tavaszi délután az alagi mezők felett hatalmas sas-madár keringett. Mozdulatlan szárnyal, e madárfajta szokásos méltóságával repülte körül a lófuttató mezőt. Az olcsóbb helyen, ahol az emberek jobbak, mert naivabbak, megörültek a keringő sasnak, mint a pályán átfutó nyúlak vagy a lovak nyomába csaholó, kis fehér kutyának szoktak megörülni. „Repülőgép!” – ijesztgették egymást. Aztán a sas egyet-kettőt lendült széles szárnyaival, és elrepült a Mátra felé. „Kár érte” – szoltak ismét az olcsóbb helyen, ahol szívből megsiradják a zsoké, ha kitöri nyakát az akadályokon.

A nóbel helyen néhány pénztelen látogató figyelte a tribünről a sas megjelenését és eltűnését. Mert üres zsebű publikum is akad ebben a szokatlan tolongásban, amelyet alagi lóversenynek neveznek. Akik már elvesztették kis tőkéjüket, vagy már a háború kitörése óta kong a zsebük. Talán azelőtt sem volt soha nagyobb summájuk, és egy versenylő meglepetésszerű futásától várták szomorú sorsuk megjavulását. De mégis: legalább nem volt még háború. Lassacskán elkezdünk a háború előtti időről olyanformán megemlékezni, mint a köszvényes öreg gavallér első szerelmének múltjáról vagy az idős dáma legelső báljáról.

– Alagon is más világ volt még akkor – mondogatják egymás között a letört játékosok, akik a játék lehetőségének hiányában tréfás vagy mélabús emlékekkel mulattatják egymást. A sas – a jelen idő – már eltűnt a látóhatáron, lehet a szép múlttól csevegni.

Az 1916-i tavaszról: alagi „emlény”-ként följegyzem a látványosságot, amely a nyugati pályaházban lejátszódott. A konvencionális különvonatok utolsója, amely fél kettőkor szokott elindulni, nem hagyhatta el a pályaházat, amíg a rendőrök megtisztították a vonatot attól a közönségtől, amely már nem fért el a vonaton, hanem a lépcsőkön, ütközőkön, fékezőházikókban, a kocsik tetején óhajtott a húszperces utazást megtenni. Történt ez az év első lóversenynapján, a Rákosi-díj tiszteletére.

Igen épületes és elgondolkodásra méltó jelenség volt az embereknek e szokatlan tologódása. A lövészárkok harcaiban nagy fontosságú rohamozást a boldog pestiek oly könnyedséggel és szakértelemmel vitték véghez, mintha Pesten egyebet sem tanulnának mostanában az emberek, mint megrohanni a villamoskocsit, a színházi jegypénztárt, a selyemkereskedéseket és az antik bútorosokat. E napon három roham indított az utolsó Alagra menő vonat ellen. Mint a rajzó méhes a faderéken, úgy csüngtek az emberek a lépcsőkön, rézrudakba, egymásba kapaszkodva. Kiáltozás, nők visongása, gyermekek sírása és rendőrök mogorva káromkodása hangzik a füstös üvegtető alatt. Hajdanában ilyenek voltak a politikai tüntetések Pesten, amelyekről a reggeli lapok hasábos tudósítást közöltek. Nem sokkal több ember tüntetett a Múzeum körúton Tisza Kálmán kocsija körül, mint az utolsó különvonat környékén, amely Alagra, a boldogság szigetére volt indulóban. Mintha életük minden reménysége, üdve kockán forogna: kísérelték meg az élet veszedelmes utazást a kocsik ütközői között. Nők letéptek a szoknyájukat, félrekapódott tavaszi kalapjuk. Gyermekek, mint megannyi kis örültek, visongtak. A vonatot a mennyországba megy, és mindenki elkárhozott, aki az utolsó vonatról lemarad.

És a vonat csakugyan elindult. Lassú tempóban, szinte csábítólag, még egy utolsó ugrás megkísérléséhez.

Újabb sturm.

Egy pillanat alatt ismét megteltek a kocsik lépcsői, az ütközők, a kalauzkocsi, s egy elszánt ferencvárosi fiú a szeneskocsira óhajtott felkapaszkodni. Sohasem felejttem el ennek a különös fiatalembernek elszánt, felháborodott indulatát, midőn vaslapáttal fenyegette meg a kormos vasúti fűtő. Gondoltam, mindjárt kést ránt elő, és beledöfi a gőzmozdonyba. A rendőrök a publikum után vetették magukat, és a mozdonyvezető megállította a gépet, hogy a vonatot megtisztítását elvégezhessek a biztosok.

Aztán végérvényesen kifutott a vonat a pályaházból, kétezer ember kétségbeesésére. (Körülbelül ennyi útjegygyel adott el többet a vasút pénztára, mint amennyi hely van a vonaton. Külvárosi mozikban szokták így csinálni.)

– A játék! – mondta mellettem valaki, és a zibongó, káromkodó tömegre mutatott.

A háború – gondoltam.

Sok sturm lesz még a civil életben is.

A gyepon nem lehet járnivaló, a tribün szakadásig telve, a totalizátorgépek verejtékező dolgoznak. Fortuna, mint egy spanyol iskolát lovagló cirkuszló, méltóságteljes tempóban elől szalad a feladott távolságon, taps, lármá, emberszag, hangos nők, izgatott férfiak, mintha először volna lófuttatás Alagon.

Hol vannak Széchenyi István gróf gentlemanjei, akik egymás között fogadtak a verseny eshetőségeire, saját lovukra, amelyet maguk ültek? Hol vannak az angolok, flegmások, unott arcú turflátogatók, akik a legnagyobb meglepetéseket vállvonogatva fogadják? Hol vannak a grófnők, a kokottok, a metreszek, akik hajdanában csak azért jártak a gyepe, hogy szellemesen csevegjenek, új ismeretséget szőjenek, kalandot, esetleg szerelmet találjanak?...

Egy zagyva, zűrzavaros publikum közepette állok, s alig látok régi ismerőst, holott már azt hittem néha, hogy húsz év alatt mindenkit ismerek Pesten. Mintha először látnának lóversenyt ezek az emberek! Furcsa, hogy a lovak futnak, a zsokének színes sapkája van, és amott orosz foglyok javítják a pályát. Új emberek, akiket eddig sohasem láttunk a gyepon, akik a háború alatt jutottak pénzhez, kultúrávágyhoz, új ruhához, élvezetszomjúsághoz, játékszenvedélyhez...

Bizonyos, hogy egy új társadalom van alakulóban körülöttünk, aki most kezdi olvasni Jókai regényeit, Dumas szindarabjait kezdi megnézegetni, a bútoros kereskedő ablaka előtt elmerengve áll egy régi hamisítvány láttára, még nem tudja, hogy a különvonat lépcsőjén nem szabad utazni, még nem ismeri sem Péchy, sem Hübnert, se Tatait, a lovaknak ezentúl tanulja meg nevét, amelyet kiabálni fog Pesten, a Városligetben, júniusban. Új társadalom, új pénz, új világnézet, új nők a régi, elskatulyázott pesti „szépasszonyok” helyére, új tehetségek. Talán írók is...

Csendesen várjuk, hogy a sasok hazarepüljenek a hegyek közül. Akkor kezdődik el itthon az igazi élet, midőn a régen elmentek és az új emberek összekeverednek.

(1916)

DR. HALÁSZ ERZSÉBET

A „szövi”-ház

A Fóti út és a Kossuth Lajos utca találkozásánál, a vasúti hídnál lévő mai élelmiszerbolt helyén 1985-ig egy U alakú földszintes ház állt, melyet a régi alagiak csak „szöviként” emlegettek. Amolyan múlt századbeli szolgáltatóház volt, sok-sok kis üzlethelyiséggel. A „szövi” nevet a híd felőli végén működő hangyaszővetkezeti fűszerüzletről kapta. A ház az 1890-es években épült, első tulajdonosa Hädl Fülöp volt. Az épületet az első világháború előtt egy Szigeti nevű úr kártyapartin elnyerte. 1984-es lebontásáig – főleg a 20-as, 30-as években – az alagiak bevásárlási centrumaként működött. A boltok és az udvar felőli lakások bérlemények voltak, így egy-egy bérlő cserélődése után gyakran az üzletek profilja is megváltozott. Jelen írásunk az 1900-as évek közepén lévő állapotokat idézi fel.

Az épület Fóti út felőli végén lakott a házmester, aki a rendet és a tisztaságot felügyelte, beszedte a bérleti díjakat és tartotta a kapcsolatot a tulajdonossal. A házmesteri lakás mellett cipésműhely volt, melyben a második világháború előtt Kassai Károly mester dolgozott.

Az első ismert kép a „szövi”-házzal (1906 körül)

A következő üzletet Pirók Dezső hentesmester bérelte. Közei lakhelyén, a Kossuth Lajos utca páros oldalán található első ház udvarán – amely ma is a család otthona – füstölő és jéggyár is működött a hentesüzlet kiszolgálására. A jéggyár gyermekkorom egyik legszebb látványossága volt. Hideg téli napokon (akkoriban hosszantartó hideg telek voltak) édesanyám gyakran vitt el megnézni a karvastagságú, lelógó jégcsapokat. Vakítóan szikrázott rajtuk a napfény, a rájuk permetezett víztől pedig napról-napra, szinte szemmel láthatóan növekedtek. A fagy elmúltával a jégcsapokat összegyűjtötték, a pincében szalma közé tették, és nyáron ezzel hűtötték a húst.

A háború után a Pirók hentesüzlet helyén nyitott fényképész üzletet Gulyás Béla, Foto Gulyás néven. Alagon ő volt az egyetlen fényképész, így minden családi és közösségi eseményt ő örökített meg. Gyermekképek, esküvői és családi képek, iskolai tablók sokasága került ki a műhelyéből. Minőségi munkájának híre a környező falvakban is elterjedt, így sok egykori gödi, szödligeti, fóti iskolai tabló alján is olvasható a neve. Kirakata a „helyi képes híradó” volt, ugyanis a szomszéd cukrászdabeli nagy fagyizások alatt könnyen tájékozódhattunk a közösségi eseményekről, esküvőkről, iskolai rendezvényekről. Gulyás urat – aki Guri néven vonult be az alagi köztudatba – mindenki szerette, kedves ember volt, közülünk való alagi. A hentes-, majd fényképész üzlet szomszédja Czechner Imre cuk-

rászata volt, mely a ház lebontásáig megmaradt Alag egyetlen cukrászdájának. Nekünk, gyerekeknek ez volt a „fagyiforrásunk”. Nagyon finom – nem porból készült – fagyaltot árultak itt, egy gombócot 50 fillérért.

Az épület a 10-es évek második felében

A híd felé haladva három kis üzlet következett: egy szabóműhely (a mester neve Kertes volt), egy kifőzde és egy rövidáru üzlet, amit Fekete Istvánné bérelt. A háború után ezeket egybenítették az élelmiszerüzlettel, megnövelve annak raktár- és elárúsító területét. A legnagyobb alapterületű helyiségben – ami a ház híd felőli végét foglalta el – a Hangyaszővetkezet működtetett fűszerüzletet. A háború után neve népbolttá változott. Három nagy kirakata volt, bejárata a Kossuth Lajos utca felőli oldalon nyílt. A hangyaszővetkezeti segédet Tulacs Józsefnek hívták, a pénztárban Zeman Vilma kisasszony ült. Emlékszem rendkívül igényes megjelenésére, szálfa egyenes tartására, hatalmas ősz kontyára. Később még a népboltban is dolgozott, onnan ment nyugdíjba. Sohasem csapott be senkit, nagy erkölcsi tekintéllyel rendelkezett. A váci temetőben nyugszik.

A ház az 1940-es években

Ezzel átjutottunk a Kossuth Lajos utca felőli oldalra, ahol a fűszerüzlet mellett egy zöldséges kínálta portékáit. Mellette fodrászüzlet csábította a szépülni vágyó kuncsaftokat. A fodrász, Krisztek Ferenc, a vasút túloldalán lakott. Férfi és női vendégeket is fogadott. Az üzlet előtt egy réz habtányér lógott, belül olajos fapadló árasztotta

jellegzetes szagát. Az üzletet később Krisztek Magda, a mester lánya bérelte. A fodrászüzlet után a lakók téli tüzelőjének tárolására szolgáló sufnik álltak, majd az udvar bejárata következett. Az épület végében Czipkó pékmester sütődéje működött, mögötte, az udvar felől volt a kemence. A háború után a pékség helyén ifj. Bründl Gyula órasmester nyitott üzletet.

Sokan gondolunk szeretettel a régi, kedves házra, amely sokkal barátságosabb volt a jelenlegi ablaktalan, szürke betonkolosszusnál.

SZÖKE KÁLMÁNNÉ

Gazdálkodás és élet az egykori alagi majorságban

Az alagi lóversenyzésről, a híres zsokékról, idomárokról és lovakról eddig nagyon sok értekezést olvashattunk, azonban az ennek háttéréül szolgáló gazdálkodásról szinte alig jelent meg irodalom. Pedig a Lovaregylet birtokának nagyobbik részét a mezőgazdasági kezelés alatt álló szántók és rétek, valamint erdőségek alkották. Egy, a harmincas évekből való térkép szerint, a Lovaregylet alagi birtokai 1150 katasztrális hold területen feküdtek, amelyből 477 hold szántó és rét, 16 hold gazdasági belsőség, 177 hold pedig erdő volt. Ezzel szemben az akkori gyp és homokpályák mindösszesen 93 hold területen helyezkedtek el.¹ A gazdasági munkát a Lovaregylet majorságokba szervezte, amelyek biztosították a telivérek és a körülöttük dolgozók teljes ellátását. Cikkemben idős helybeliek visszaemlékezéseinek a segítségével mutatom be ezen majorságok életét.

„A Lovaregylet területéhez tartozott a Nándor-major és az Alagi-major is. A Nándor-major minden területe szépen gondozott volt, spíría bokrokkal, az út szélén platánfasorral, orgonabokrokkal. A főbejárat területe piros salakkal volt beborítva, közepén hatalmas »virággrupp«, közepén Magyarország térképe” – emlékezik vissza Miskei Mihályné, Margit néni, aki az 1930-as évek végén gyermekként került a ma Petőfi-telepnek nevezett egykori Nándor-majorba. A lakások előtt virágoskert is volt. Minden lakáshoz tartozott egy disznó- és csirkeól, nyúlketrec, amit gyönyörű tisztán tartottak a családok, még az elszórt tollakat is össze kellett szedniük. Minden tömbnél volt egy kemence, fűtésére az erdőből kaptak egy-egy kocsi gallyat.

Cseléd-lak a Nándor-majorban

A telep hajdani intézőjének, Fichtner Károlynak a lánya, Sarolta (aki Margit néni tanára volt a mai Széchenyi Iskolában), így jellemzi a majorság akkori életét:

„Fichtner Károly, édesapám 1933-ban vette át az alagi gazdaság átszervezését és vezetését. A lóspórt és a lótenyésztés mellett felvállalta az itt dolgozók életkörülményeinek javítását és az 1200 hold földterület hasznosítását. A Nándor-major volt a bázis, elsőrangú svájci tehenészettel, gépekkel felszerelt műhellyel és igaz lovakkal. A majorhoz tartozott még 14 tréningtelep, 600 versenyló ellátása, a lovásztelep, a gazdaság vízellátásának és a munka koordinálásának feladata is. A gabona- és takarmányföldek a pályák között húzódtak

meg, de szerződése volt három bolgárkertésznek és dinnyésnek is. Telepített 40 hold barackost és 40 hold szilvást. Volt két telepített erdőgazdaság is, őzek, nyulak lakták. A gazdaságban dolgozók lakáshelyzetét első időben oldotta meg, minden család szoba-konyha-kamrás lakást kapott. 6 lakás volt egy tömbben, a végén közös fürdővel és zuhanyzóval.”²

Fichtner Károly munka közben

A majorságon belül szigorú munkarendben dolgoztak az emberek. Reggel fél ötkor volt a parancshirdetés, a napi feladatok kiosztása a munkások számára.

„Mikor már nagyobbacska lány voltam, és szerettem volna én is dolgozni menni, de édesapám még nem engedett, így kiugrottam az ablakon, és elbújtam a parancsosztásra felsorakozó felnőttek mögött. Épp nyomot verni jelentkeztek, a lovak patkóval kiveret nyomaint kellett visszaigazítani. Mikor édesapám látta elszántságomat, egy gyerek-nyomverő kapát készített nekem. A pálya közepén a felnőttek, a szélén, ahová ritkán lépett ki a ló, a gyerekek dörgölték vissza a füvet, utána a férfiak jól megöntözték. Ezért néhány fillért kaptunk. A piacon egyszer még könyvet is vehettem az így összegyűjtött kereketemből” – meséli sugárzó szemmel Margit néni.

A telepen lakó gyerekek gyakran játszottak a szabadban, színházat csináltak. Az öreg nénik sámlit vittek magukkal, hogy megnézhessek az „előadásukat”. Kedvenc játékaik közé tartozott a pilinszka³, a golyózás és a karikázás (legtöbbször biciklikerekkel, akinek tellett, fakarikát hajtott). Kunyhót építettek, magasugró-, ugrálókötél-versenyt szerveztek. Schmoll cipőpasztás doboz volt a homokpogácsa-szagatójuk. A réten, a szederfák körül a gledicsiafa termésének édes belsejét, valamint galagonyát, kökényt, somot csipegettek. A lóversenyzés miatt sok neves személy is megfordult a majorság környékén. Margit néni kedves emléke maradt, amikor végignézhette, hogyan lovagol végig a közeli versenypályán Horthy Miklós. Kitüntetései csak úgy csillogtak a mellén. Az öt kísérő lovasok ilyenkor cukrot dobáltak a bábmészködő gyerekeknek.

A Lovaregylet majorsága önellátó volt, és a megtermelt javakból jutott bőven a piacra is. Ládákban, egyenként csomagolva szállították a kiváló ízű sárgabarackot, ami – a helybeliek szerint – vetekedett a „hírös” kecskemétivel. A szilvát

1 A Magyar Lovaregylet alagi gazdasága (térkép). 1930-as évek (Lévai Tibor gyűjteményéből)

2 Fichtner Károly lánya, Lange Jánosné F. Sarolta leveléből. Bp., 2004. aug. 4.

3 bottal játszott ügyességi játék

is a piacra vitték, a hullottjából pálinkát főztek. A környékbeli piacokon ismert volt az alagi, patkóval díszített dinnye is. A gyümölcsaszalóban előállított termékeket „Alagi csemege” néven angliai fogadóirodákban is árulták. „Spárgaszazon idején az asszonyok reggeltől-estig dolgoztak a Geist-telep⁴ hatalmas épületében. Egy nagy betonvályúban mosták a spárgát, majd csomagolták, és lovas kocsikkal a pesti és bécsi piacokra szállították” – emlékszik vissza Hegedűs György, aki szintén az uradalom fiatal lakója volt abban az időben. Tavasszal kukoricát, napraforgót, búzát, rozst, zabot vetettek, krumplit ültettek. A havi fizetés mellett, terményt is kaptak. A krumplihoz, kukoricához harmadában jutottak, komenciában dolgoztak. Aratás, cséplés után a váci malomban őrlöttette a gazda a lisztet. A lovaregyleti címkével ellátott finom búzalisztből minden család kapott. Kilózza hozták helybe a lisztet, mint ahogy ősszel a sufniba a fűrészelt fát és a szenet is. Télen is bőven volt munka, kukoricát morzsoltak, daráltak, szecskát vágtak. Az istállók padlásán tárolták a zabot, amit időnként átforgattak, hogy be ne fülledjen. Az asszonyok tollat fosztottak, varrtak a mindennapi háztartás mellett. „Szerettünk dolgozni! Értelme volt a munkánknak, s azt meg is becsülték” – mondja határozott szavakkal Hegedűs György.

Fichtner Károly az aratást felügyeli

A mezőgazdasági munka március 15-től szeptember 26-ig tartó időnyére más vidékről is (Tiszaszőlős, Tiszafüred, Tisza-bura, Abádszalók) hoztak munkásokat, akik szállást, élelmet, fizetést kaptak. A nyári időnymunkára érkező „hónapos” munkások számára külön barakkot építettek és rendelkezésükre állt egy nagy helyiség is, amiben az őket meglátogató családtagokat fogadhatták. Az aratás befejezésekor hangulatos aratóünnepséget tartottak. Búzaalászból, mezei virágból örömkoszorút fontak, melyet szalagokkal, pántlikákkal díszítettek. A munkások szépen felöltöztek, arató nótákat dalolva, ünnepélyes menetben vitték a díszeket a majorság központjába, amiket ott egy versike kíséretében átadtak Fichtner Károly intéző úrnak:

„Veritékes fáradtsággal elértük már e napot,
Learattuk, bekötöttük az életet, a magot,
Így köszöntve, üdvözölve koszorúnkat átadjuk,
Uraságod jóságából kenyerünket megkapjuk.”

Az intéző néhány szóval megköszönte a munkájukat, az aratást és a részükre szánt italt, harapnivalót zeneszó kíséretében.

Arató ünnepségre tartó munkások

tében táltatta fel nekik. Az aratók késő estig mulatoztak, táncoltak, de másnap már a csépléshez fogtak.

Az uradalomhoz tartozó földeket takaros rend jellemezte, ahol fegyelmezett munka zajlott. A majorságnak saját kovács- (Belleng I.), asztalos- (Benyó F.) műhelye volt. Itt javították a mezőgazdasági gépeket és patkolták a lovakat. Központi hely volt a lóistálló, melyet mindig nagyon tisztán tartottak. A kifutót, a versenypályát nap, mint nap gondozták. Télen trágyával és homokkal szórták be, hogy ne fagyjon meg a föld, hisz a lovakat ilyenkor is edzették. A telepnek saját fűrésztelepe, mázsaháza, szérűskertje, trágyaérlelője, góréja, aszalója és tízvagonnyi termés befogadására alkalmas magtára volt. A magtárral szemben „jéggyár” üzemelt, este locsolták a területet, éjszaka megfagyott, a jeget jégveremben tárolták. Az uradalom három víztoronnyal is rendelkezett. „Több pesti ipariskola osztálytársamnak messzire kellett mennie vízért, nekünk saját vízcsapunk volt” – meséli büszkén Hegedűs György. A Lovaregylet saját kocsijával házhoz vitte a tejet, de a faluból is sokan jöttek érte. A kannákat már reggel, névvel ellátva leadták, hazafelé a kandlit elvitték. Visszaemlékezőink a legszebb szavakkal illetik ezeket az évtizedeket, hisz nyugodt, békés, barátságos, rendezett környezetben éltek.

A második világháború sajnos véget vetett a virágzásnak. Az állatállomány jó része elhullott, a harcok súlyos károkat okoztak az épületekben. A visszavonuló németek 1944. december 26-án felrobbantották a Kápolna utcai víztornyot is.⁵ A Vörös Hadsereg nagy területet rekvirált a birtokból, amelyen 1945 januárjában – a helyi lakosság kényszermunkájával – repülőteret létesítettek.⁶ Ez gyakorlatilag megpecsételte a terület további sorsát. 1945-ben megkezdődött a földosztás, amely során 58 család jutott a lovaregyleti földekhez. Ők egy évvel később az Alagi Földműves Szövetkezetbe tömörültek.⁷ A tagosítás és a repülőtér kialakítása az összterület kétharmadát érintette. Időközben az Alagi Földműves Szövetkezet felbomlott és földjei az Alagi Állami Tangazdaságba tagozódtak. A Lovaregylet szerepét a Magyar Lóverseny Vállalat vette át.⁸ Később a Magyar Honvédség és Dunakeszi település is újabb és újabb területeket csatolt le a korábbi egységes birtoktestről, melynek során kialakult a tréningtelep és a versenypálya ma is ismert területe.

5 Dunakeszi krónika: 1255–1975. Dunakeszi, 1975., 25.

6 Csoma Attila: A római kortól napjainkig. Dunakeszi, 2008., 104.

7 Csoma: i.m. 106-107.

8 Dunakeszi krónika... i.m. 54-55.

4 Geist Gáspár tréner telepe, a mai kutyakiképző iskola helyén állt

MÜHLBACHERNÉ SZÁHLENDER MAGDOLNA Az Alagi Falkavadász Társaság

A régmúlt idők falkavadászata Angliában talált igazi otthonra, és vált lovassporttá. Gróf Széchenyi István is Angliában ismerte meg ezt a sportot, és az ő kezdeményezésére alakult meg az első, angol módszerrel hajtó falkavadász egyesület 1824-ben.

A falka, több együtt vadászó kutya, a kopók csapata. A vadat üldözéssel kifárasztják, és végül elfogják. A kopóknak örökölt hajlamuk van a vad keresésére, de a szimat utáni keresést meg kell tanulniuk. A vadászat irányítója, a falkanagy (master). A kutyákkal a falkamester (hunstman) foglalkozik, ebben az ostoros (whip) segíti. A hármuk együttműködésétől függ – emberi oldalról – a vadászat sikere.

A vadásztalálkozóra (meet) a meghirdetett napon, helyen és időpontban gyülekezik a társaság. A falkanagy a lovasok előtt halad. A vad rejtékhelyét (covert) – a falkamester irányításával – a falka átkutatja. Amikor a vad kifut a rejtékéből, a falkamester előnyt ad, majd kürtjellel uszítja utána a falkát. Ezzel megkezdődik a hajtás (run). A szimat elvesztése alkalmat ad a vadnak az időnyerésre. Ilyenkor a falkamester cheek (szünet) kiáltással azonnal megállásra szólít fel, majd a kopókat biztos nyomra vezeti, és csak ezután folytatódhat a vadászat. Amikor a falka a rókát vagy a nyulat elfogja és megöli (kill), a falkamester jelez, elveszi a kopóktól a rókát, a farkát levágja, majd a tetemet a falka közé dobja. A róka farkát a falkanagy valamelyik vendégnek, rendszerint egy hölgylovasnak adja.

A „falkázás” jelentőségét a katonalovak képzésében hamar felismerték. Szükségessé vált, hogy a huszár, az ulánus és a dragonos tisztek részére lovaglótanárképző intézetet létesítsenek. Annak érdekében, hogy a tiszteknek alkalmuk legyen neves lovasok mellett a lovaglást falkavadászaton gyakorolni, a Monarchia nagyszabású falkát létesített Holicson, a királyi család Nyitra megyei birtokán. A falkavadászoknak fontos feladatuk volt az állami tenyésztésű lovak kipróbálása (ügyesség, szívósság, sebesség). Néhány hónap falkázás után a master véleményt adott a ló tulajdonságairól.

Falkavadászat

Gróf Károlyi István (1787–1881), az 1830-as évek elején, Pest környéki birtokán egy falkavadász központot hozott létre. A hetven pár kopó számára alkalmas kennel a fóti kastély parkjában volt. A master maga Károlyi István, a hunstman az angol Baldogh volt. Ez a fóti falka csak néhány évig állt fenn. A szabadságharc után Fóton a falkázás második korszaka

kezdődött, természetesen ismét Károlyi István vezetésével. A vadászterep Gödöllőtől a Dunáig tartott, erdős dombvidéken, majd homokos, buckás gyepen, a Duna felé sík terepen haladva, egészen a folyó melletti nádasig.

Alag és Fóti környékén 1904-ig rendszeres hajtások voltak, de ezután szünetelt a falkasport. A Budapesti Falkavadász Társaság, mely addig ezen a környéken vadászott, a falkáját Megyerről Pestszentlőrincre vitte át. Alagon korábban megépült a lóversenypálya, melyen az első futamot 1896-ban tartották. A fejlődő lovasélet hatására angol trénerek költöztek ide, az istállók megteltek Európa-hírű versenylovakkal. Itt telepedett le gróf Pejacevich Albert, a neves úrlovas is, akinek a buzgósága révén 1913-ban megalakult az Alagi Falkavadász Társaság, melynek masterje ő maga, elnöke pedig gróf Károlyi Mihály lett. Pejacevich Albert számára nem volt újdonság e sport, hisz az 1900-as évek elején már tagja volt a közeli Káposztásmegyeri Róka- Falkavadász Társaságnak is.

A káposztásmegyeri falka Richard B. Adam festményén

A Vadász- és versenylap így írt az 1913-as alagi kezdetekről: „Az alagi vonzalék-falka elmúlt szombatra tervezett megnyitó vadászatát a beállott fagy miatt nem tarthatta meg. Itt említjük meg, hogy a Magyar Lovaregylet az u.n. Tattersall területén kitűnő kennelt adományozott a falkának, a mely már közelébb át is költözik. Az egyesület továbbá megengedte, hogy a falka az alagi terület egyes részein vadászhasson és a réti pályán lévő ugrásokat is használhassa. Hasonló engedélyt adott Geist Gáspár úr is akadálypályájára, valamint gr. Károlyi Mihály főthi, gr. Pejacevics Albert irány-pusztai, Nemeskéri Kiss úr pedig gödi területeire. Miután még egyéb tereink is rendelkezésre állnak, a sport elsőrangúnak ígérkezik és különösen érdekesek lesznek a vadászatok az ugrások nagy száma és változatossága révén.”¹

Az alagi kopófalka első vadászatára végül 1913. március elsején került sor. A Pest fölötti terület – a város terjeszkedése miatt – róka vadászatára már alkalmatlanná vált. Kezdsnek a vonzalék utáni vadászat látszott kedvezőnek, a nyúl vadászatot későbbre halasztották. A vonzalék-vadászatonál egy lovas hosszú zsinóron vadhúst, „műszimatot” húz maga után, a master által megadott irányban és tempóban. Előnyös volt ez a módszer, mert a résztvevők lovaglótudásához tervezhették meg a vadászatot. Az első versenynap eseményeiről olvassuk el a Vadász és versenylap beszámolóját: „[...]A falka a szimatot már a Nándor-majornál vette fel s a vadászat az ott lévő két sövé-

1 Vadász- és versenylap, 1913. febr. 21.

nyen és egy természetes árkon keresztül a kis mázsaház felé, majd innen a kis erdőn át a régi víztoronynak s egy homokos leugrón a trainingpályákra vezetett, ahonnan a pályákat szegélyező sövényeken keresztül a régi 1600 méteres startnál a téli pálya irányában tért le. Itt balra fordult, be a kis akáczosba, ahol rövid check (szünet) volt. A második galopp Gáspártelekre vitte a társaságot, ahol Geist-féle akadálypályát körülugorva, a telepet balra elhagyva a homokbuczákon át Alag felé vezetett s itt a kitűnő sportot nyújtott vadászat véget is ért.[...]"² Pejacevich Albert masteren és Bertie Earl hunstmanon kívül gyakori résztvevője volt a vadászatoknak a két Nemeskéri, Sándor és Géza (utóbbi néhányszor helyettesítette is a mestert), az alagi lovas-kolónia tagjai közül pedig John Reeves lótenyésztő-tréner, Pretzner Imre zsoké, Hesp József, Vivian Ferenc és Szigeti József trénerek.

Az őszi vadászati idény szeptember 30-tól december 30-ig tartott. A falkatársaság bővült a tavaszi idényhez képest. Új résztvevők voltak: gróf Károlyi Lászlóné és leányai, a tizenéves Fruzsina és Klára, gróf Károlyi István és Mihály, Nemeskéri Kiss Pál leánya, Margit, báró Baich Péter főhadnagy, gróf Szapáry Lajos, dr. Schöffner Pál gödi földbirtokos és Lovik Károly, a *Vadász- és versenylap* tulajdonos-főszerkesztője, aki a vadászatokról beszámolókat is írt. Volt, amikor a vendégekkel együtt 30 fő vett részt a hajtásokon. A társaság növekedése magával hozta, hogy a vonszalék helyett – hetenként 2-3 alkalommal – már nyúlra is vadásztak

Az alagi falka indulás előtt

A belépő birtokosok földjeivel a vadászterület is bővült. Különösen kedvelt volt a fóti Károlyi kastély parkja, ahol a sok kitűnő akadály szép ugrásokra adott lehetőséget. „Az alagi falkának pénteken emlékezetes napja volt; meet (találkozás) fél tízkor a fóti grófi kastélynál, ahonnan a társaság a parkba lovagolt s a vadászat itt kezdődött. Maga a park már lovas-szempontról is gyönyörű, tele szebbnél-szebb, de nagyon fair mesterséges akadályokkal, árkok sövények kerítés, fatörzs, szóval minden, amit csak kívánni lehet. Némi keresés után jó nyúl ugrott, mely eleinte a főváros felé, majd balra a sikátori erdőbe, innen vissza Megyer irányába, át a Királyné-árkon és ismét Sikátor felé ment, a grófi út előtt át a fasor melletti nagyobbik árkon s a luczernáson át ismét Palota felé, ahol a nagy akáczosban a falka egy pillanatra nyomát vesztette, csakhamar azonban ismét fellökték a nyulat, mely még mindig jó iramban ment egy luczernáson keresztül Mogyoród irányában, át a grófi út árkain és bele a nagy répatáblába, melynek szélén a falka megkillette. [...]"³

A tavaszi és az őszi idényben összesen 32 alkalommal vadásztak, ebből 21 vadásznapi volt. Ebben az idényben hat állami kancát vittek Alagra, hogy a falkavadászatokon ki-

próbálják őket, és Pejacevich Albert idomár, a falka mestere, minősítést adjon róluk.

Ugratás a fóti Károlyi-kastély parkjában

Az első világháború nagy megrázkódtatást okozott a falkasportban is. Az itt élő angol állampolgárok (falkamesterek, ostarászok) hatósági felügyelet alatt álltak, de folytathatták mesterségüket. Az alagi kopók 1917-ben Fótra kerültek Károlyi Lászlóné tulajdonába. Gróf Apponyi Albert 1924-ben Angliából hozott kopókat, és az újra alakult alagi falkának ő lett a mestere. Hajtásokat rendeztek Alag, Fót és Vác körül, olykor Gödöllő vidékén is. Nagyobb társasággal vadásztak eleinte hetenként kétszer, később négyszer. 1927 novemberében, a Szent Hubertus tiszteletére rendezett ünnepi vadászlovaglason az alagi falkát Horthy Miklós kormányzó vezette. A nyolcvanfős illusztris lovastársaságban jelen volt e sorok szerzőjének édesapja, Száhlender Béla altábornok is. A vörösfrakkos és katonai díszben lovagló társaság megjelenése nagy feltűnést keltett a környéken. A vadászatot az alagi Pavilonban rendezett díszebéd zárta.⁴

Horthy Miklós az alagi falkával az 1927-es vadászon

1930 körül Apponyi Albert külföldre távozott, és a master tisztségét egy-két évig gróf Károlyi István töltötte be. 1933 körül az Alagon lakó herceg Odescalchi Béla lett az alagi falka mestere. Az 1939-es évben az ország kopófalka egyletei között még nyilvántartották az Alagi Falkavadász Társaságot.

A második világháború, és azt követő földreform, az új társadalmi berendezkedés azonban véget vetett a falkavadászatoknak. Ez a különös sport már a múlté... Alag múltjái is.

A dolgozat, a Várostörténeti pályázat díjnyertes pályamunkájának rövidített változata

2 *Vadász- és versenylap*, 1913. márc. 1.

3 *Vadász- és versenylap*, 1913. okt. 13.

4 MTI 1927. nov. 3.

LÓRINCZ RÓBERT - CSOMA ATTILA

Az alagi öreg temető

I. rész

Az 1910-ben önállósuló Alag község a kezdet kezdetén egy sor olyan igazgatási feladattal találta magát szembe, amelyet sürgősen meg kellett oldania. Ilyen volt egy saját temető megnyitása is, amelyet a község közgyűlése megalakulása után egy-két hónappal már napirendjére is vett. A település szélén, a Geist-teleptől Fót irányába találtak megfelelő területet, ahol a fennmaradt iratok szerint 1911 januárjában már meg is történt az első temetés. Az előjáróság hét parcellát alakított ki, melyekben párhuzamosan temettek. Ebből adódik, hogy egy-egy parcellában a 10-es évektől, akár a 70-es évekig találhatunk sírokat. A temetőt két út keresztezi, amelyek metszéspontjában Pretzner Imre zsoloké adományából 1911-ben egy keresztet emeltek. Ekkor még nem állt az a kápolna, amelyet dr. Bayer Emil, a község orvosa építtetett valószínűleg már a húszas években. A temető főbejárata a Fóti út felől nyílt. A bejárat és a Pretzner-kereszt közötti „főút” két oldalán kialakított díszsírhelyeken a község életében fontos szerepet játszó személyek egy része nyugszik. Jelen írásunkban közülük mutatjuk be a legismertebbeket.

A bejárat felőli jobb oldalon, a kereszthez legközelebb áll Pirk Géza monumentális sírmléke. Pirk tagja volt az 1910. július 27-én alakult első alagi közgyűlésnek és nevével több helyen találkozhatunk a község korai éveiről tudósító levéltári iratokban. 1917. október 28-án bekövetkezett halála után a közgyűlés úgy határozott, hogy testét díszsírhelyen helyezze el, ez volt az első ilyen jellegű temetés Alagon.

Pirk Géza sírja

A Pirk-sír mellett találjuk Középgéczy Szerémy Zoltán (1861–1934) és édesanyja, Szerémy Gáborné nyughelyét. A Vígsház egykor legfoglalkoztatottabb színésze, több némafilm szereplője, akit Molnár Ferenc író csak „alagi érseknek” hívott, két időszakban is a község lakója volt. Életéről és alagi éveiről bővebben leszármazottjának, Szerémy Andreának, róla írt tanulmányában olvashatunk (*Dunakeszi Helytörténeti Szemle*, I. évf. 2. sz., 6-7.).

A település neves evangélikus családjának, Gregusséknak családi sírboltja után, a sorban a negyedik, Pongrácz Antal és Dénes sírmléke. Pongrácz Antal volt az Alagi Elemi Népiskola első igazgatója. Tisztét korai, 1922 januárjában, 39 évesen bekövetkezett haláláig ellátta. Dénes, aki 1941. február 24-én hunyt el a Magyar Királyi Honvédség hadnagyaként, valószínűleg a fia lehetett.

Pongrácz Antal és Dénes nyughelye

Mellettük nyugszik Fichtner Károly (1890–1967), a lovaregylet alagi gazdaságának egykori vezetője és felesége, primolanoi Sander Hermin (1897–1936), valamint két lányuk, Klára (1918–1956), dr. Fék András helyi ügyvéd felesége és az idén, 83 éves korában elhunyt Sarolta. Fichtner Károly, a harmincas években került Alagra, ahol átvette az 1200 holdat kitevő lovaregyleti gazdaság irányítását. A 600 versenyló ellátásán túl az ő feladata volt a lovakat kiszolgáló, szintén több száz fősre tehető személyzet napi ellátása is.

A Fichtner család mellett található Molnár Gyula (1863–1940), felesége Molnár Gyuláné született Mozgay Józsa (1868–1936), és lányuk, Veronika (1904–1972) sírja. Molnár Gyula 1891-től volt a lovaregylet alagi gazdaságának pálya- és gazdasági intézője. A község megalakulásakor tagja lett az első képviselőtestületnek, amely a település bírájává választotta. Ezt a tisztelet haláláig viselte. Molnár emellett számos közeleti feladatot is vállalt. Az Alagi Sport Club alelnöke, az Alagi Tűzoltó Egyesület díszelnöke, a Lovász Egylet alelnöke, valamint a községházán működő alagi népkönyvtár vezetői tisztét is betöltötte.

Molnár Gyula, Alag község bírája

A Molnár-síron található Nagyenyedy Jeney István (1906–1950) huszárcapitány táblája is, melynek szövege alapján nem egyértelmű, hogy az egykori lovast, katonatisztet is ide temették-e. Az utolsó ebben a sorban dr. Juhász Péter (1889–1963) királyi járásbíró és felesége nyughelye.

A Molnár család síremléke

A bal oldalon, a kereszthez legközelebb található Vitályos Imre, Kleiszner Hedvig, Vitályos Judit és Vitályos László közös sírja. Közülük Vitályos Imre volt község szerte ismert személyiség, aki 1922-től az Alagi Takarékpénztár igazgató tisztét viselte. A díszhelyet is ő kaphatta. Mellettük emelkedik Kleiszner Rezső (1857–1939) és felesége, Müller Anna (1863–1917) impozáns, fekete márvány síremléke. Kleiszner Rezső, eredeti végzettsége szerint főreáliskolai tanár, az első alagi közgyűlés tagja, 1910-től a község helyettes bírása volt. Községi előjáróként sokat tett Alag fejlődéséért.

Kleiszner Rezső helyettes bíró

A kiemelt díszsírhelyek bemutatását, a sor utolsó három síremlékével zárjuk. Egy gyönyörűen faragott kőkereszt valószínűleg az Örményi család nyughelyét jelöli. A tábla sajnos eltűnt, így csak az emlékmű elé állított kis fakeresztben szereplő Örményi László név adhat ez ügyben támpontot. A család legismertebb tagja Örményi István, alagi képviselő, törvénybíró volt.

Mellettük található az egykori Alag emblematisztikus alakjának, a község főjegyzőjének, Hajnal Jenőnek (1881–1932) sírja. A IV. osztályú Magyar Érdemkereszt tulajdonosa feleségével, Kleiszner Margittal pihen a meglepően egyszerű síremlék alatt.

Hajnal Jenő főjegyző és felesége, Kleiszner Margit

A baloldali sor utolsó díszhelyén a régi nemesi családból származó Csiffáry István (1914–1966) áldozó pap, a rákosszentmihályi Fájdalmas Szűz kápolna igazgatója és családja nyugszik.

A Csiffáry-sír

Folyóiratunk következő számaiban parcellánként mutatjuk be a temető neves halottait.

A temető vázlatos térképe a díszsírhelyekkel

LEGINDI TÍMEA

Alagi Híradó

Vidám értesítő a népnünepélyről

„Délután 2 óra... s Alag község népe
Sietve megindul a Népnünepélyre.
Magam is sietek, gondot félre teszek
S hogy hamar ott legyek szaporán lépkedek.
Belépve a kapun, tátva marad szájam
A látnivalóktól leesik az állam.”¹

Dunakeszin, az alagi városrész szívében magasodik a Szent Imre-templom, melynek alapkövét 1935. november 17-én Hanauer Á. István megyéspüspök jelenlétében tették le. A lakosság körében már 1929 decemberében felmerült a templom építésének terve. A főpásztori jóváhagyás megérkezését követően megalakult a templomépítő bizottság és az első önálló képviselőtestületi tanács, mindemellett az adománygyűjtés is kezdetét vette. A Szent Imre-templom Historia domusában olvastam először az úgynevezett alagi népnünepélyről, mely Alag község előljáróságának négyezer pengős adománya és az éves egyházi hozzájárulás mellett ezerkétszáz pengővel járult hozzá az építkezés megindításához.

Az első népnünepélyt 1933 pünkösdi napján rendezték a Magyar Lovaregylet érdekében és több éven keresztül a község nagyszabású rendezvényei közé tartozott. „Lehetetlen – a népnünepélyre belépve – meg nem érezni azt a nagy szeretetet és buzgó igyekezetet, amelyet az ott működő és megjelenő hölgyek és urak a nemes cél érdekében kifejtene” – olvashatták az alagi lakosok 1940. július 7-én az *Alagi Híradó* című kiadványban. Az ünnepélyre megjelenő lapnak két száma ismert, az 1940. július 7-i és az 1941. július 6-i számok, melyek az OSZK állományában fellelhetőek. A budapesti Közlekedési nyomdában készített lap – mely négy oldal terjedelemben jelent meg – felelős szerkesztője 1940-ben Kiss Jenő, szerkesztője Bognár József volt. 1941-ben Csík József plébános neve mint felelős kiadó jelent meg Bognár József felelős szerkesztő mellett.

Az 1941-es Alagi Híradó címlapja

Az 1940-es lapszám lényegi információtartalma csekély, inkább az olvasók szórakoztatásán volt a hangsúly. Jó példa erre a Harctéri tudósítások cím alatt szereplő egyik bejegyzés, mely szerint: „Gépfegyverrel lyukasztott hollandi sajt nagy tételekben kapható”, vagy a Hírek szalagcím alatt olvasható Családi idill: „Turó István alagi lakos Rákóczi-út 162. sz. alatt levő lakásán tegnap este kifogásolta nejének legújabb kalapját. Az újpesti Károlyi-kórházban ápolják.” Konkrétumokat mindössze a délután és este is játszott vidám műsorokról tudhatunk meg a Színház rovat részletes összeállításából. A Bognár József által rendezett és konferált programban zenekari előadás, kabaréjelenetek (pl. Hacsek és Sajó) és magyar dalok szerepeltek.

Magáról a népnünepélyről az 1941-es számból kaphatunk érdemi információkat. A Lovaregylet érdekében tartott rendezvényre egy fellobogózott, virágos „Isten Hozott” kapun keresztül léphettek be az érkezők. A Závodszy Géza alagi főjegyző által vezetett lacikonyha békebeli adagokat kínált, és ínycsiklandozó falatokkal várta a hasukat kedvelő alagiakat. A főjegyző felesége – a gyerekek nagy öröme – fagyaltot árult. Frissen habzó sörök otthona volt Kedvessy Jenőné sörsátra, s a pezsgősátorban is vidám társaságra leltek az italkedvelők. „Ha keresed az igazságot, itt a borban megtalálod” – hirdette magát Bakos Sándor iskolaigazgató borsátra. A jó hangulatot körhinta, hajóhinta, tombola, céllövölde fokozta. Estefelé kabarésátor és mozi sátor várta a résztvevőket. Mindemellett nem csak Horváth János Gyipszi nevű medvéje perdülhetett táncra, hisz a levante- és cigányzenekaron kívül divatos rádiózene is biztosította a talpalávalót. A lap hirdetéseiben is sok hasznos információra bukkanunk, hiszen megismerkedhetünk a korabeli szakemberekkel, kereskedőkkel, iparosokkal, sőt még a vendéglátóipari egységek címeivel, illetve tulajdonosainak nevével is. A hírek rovat a helyi autóbusz-közlekedés anomáliáin élcelődik. A Budapest-Mogyoród között közlekedő járat ugyanis nem állt meg Alagon, így a Mogyoródra utazóknak Fótig, a Pestre utazóknak pedig a dunakeszi városházáig kellett elgyalogolniuk.

Az ünnepély 1941-es bevételei a templom belső díszítését, a csodaszép kazettás mennyezet befejezését voltak hivatva elősegíteni. Méltán kijárt a köszönet az összefogásért: „Szóljon tehát egész egyházközségünk igaz köszönete a múltért, a jelenért is mindenkinek, nőnek, férfinak, ifjúnak, idősebbnek („öreg” nincs!) egyaránt, aki bármi formában hozzájárult a népnünepélyek sikeréhez.”²

Gyerekek a cukrászsátor előtt az 1941-es Népnünepélyen

1 Kőrséta a Népnünepélyen. In: *Alagi Híradó*, 1940. július 7.

2 *Alagi Híradó*, 1940. július 7.

LŐRINCZ RÓBERT

Alag első sportegyesülete, az Alagi SE

Az alagi (és egyben a dunakeszi) sportélet indulását a helytörténet eddig az 1914-es évhez, az Alagi SC megalapításához kötötte. A közelmúltban azonban érdekes, eddig nem ismert anyagokra bukkantam a korabeli váci sajtó hírei között, melyek a kezdeteket egészen 1910-ig, Alag község megalakulásának évére datálják vissza. Az ekkor alakult Alagi Sport Egyesület vezérkarát és sportolóinak zömét – a fent említett, 1914-es ASC-vel ellentétben – a születendő község vezetői és prominens személyei alkották.

Az új egyletről szóló első híradás 1910 januárjában látott napvilágot a *Váci Hírlap* hasábjain, mely a Pavilonban rendező táncestélyre invitálta a környéken lakókat: „Dunakeszi-Alagon – a haladást mutatja – sportegylet van készülöben. Össze akarják táncolni. Ezért a következő meghívót bocsátották ki: A Dunakeszi-alagi ifjúság a »Sportegyesület« alapja javára 1910. január 22-én, szombaton este 9 órakor a Magyar Lovaregylet alagi vendéglőjének termeiben rendezendő zártkörű táncestélyre [önt] és családját meghívja a Rendező-Bizottság.” A sporttervek tehát már a község hivatalos, júliusi megalakulása előtt megszülettek, s a fiatal egyesület későbbi sikeres működését jelzi, hogy a klub által egy évvel később tartott táncestélyt már Vácra is sokan készültek meglátogatni.

Az egyesület már az első évben 64 tagot számolt, annak ellenére, hogy akkor még jóformán csak a tenisz volt az egyedüli sportág, mely hívekre talált a belépők között. Dr. Osváth Albert királyi járásbíró elnök vezetésével azonban gyorsan fejlődött, izmosodott a szervezet, s rövidesen a világszerte és itthon is egyre népszerűbb játék, a labdarúgás olyan követőkre talált az egyesület kebelében, kikre méltán büszkék lehetnek volna a régi sportegyesületek is. Az alagi futballcsapat több játékos a budapesti közönség által is ismert játékos volt. A legjobbnak a négy Ficzere fivér számított, közülük is kiemelkedett Ficzere Péter, aki a BTC tagjaként kétszer szerepelt a magyar válogatottban. Az Alagi SE csapatának tagjai közt volt még Závodszy Géza községi aljegyző és Hajnal Pál, Dunakeszi későbbi jegyzője, aki azelőtt az Aradi AC dél-magyarországi bajnokcsapatának kapusaként szerepelt. A gárda erejét jól érzékelteti az 1912. július 20-án, a budapesti „Agrár Bank” tisztviselői ellen lejátszott mérkőzés, ahol az ASE, hazai környezetben, 13:0 arányban győzött. A sikerek hatására egyre több alagi szerette volna látni a csapatot, ezért az egyesület vezetősége a lóversenypálya közepén lévő, nehezen megközelíthető futballpályát áthelyezte a Főti úti piac melletti területre, s azt vízvezetékkel és öltözővel is ellátta.

Az Alagi Sport Egyesület 1912. augusztus 4-én a Magyar Lovaregylet szállodájában (Pavilon) tartotta éves közgyűlését. Az ekkor már 103 tagot számláló klub – sok más fontos döntés mellett – a vezetőséget is újraválasztotta. Az elnök Osváth Albert, az alelnök pedig Alag község bírja és a Lovaregylet intézője, Molnár Gyula maradt. A vezetőség és a választmány tagjai Alag neves polgárai közül kerültek ki. Pongrácz Antal iskolaigazgató a titkári, Vereich Nándor a pénztárnoki, Ónodi Szabó Lajos az ellenőri, Bajnok Géza és Czákó István a jegyzői, Fries Ferenc a szertárosi feladatokat látta el. A választmányi tagok Kleiszner Rezső, Gerő Ferenc, Janik Béla, Hajnal Jenő (Alag főjegyzője), Reeves Baby, Hajnal Ilonka, Kotschy Viktor, Ószi Kornél újságíró, Osváth Pál és Závodszy Géza (alagi aljegyző)

lettek. Megalakították a szakosztályokat is. A tenisz- Reeves Baby, a futball- Hajnal Pál, a korcsolya- Pongrácz Antal, a galamblovó-szakosztály a neves tréner, ifj. Mravik Pál vezetésével kezdte meg a működését. Tervbe vették egy vívó- és egy evezős osztály megszervezését is, a dunakeszi Duna-parton pedig fürdőkabinokat állítottak volna.

Beszámoló az ASE közgyűléséről a *Vác és Vidéke* címműjében

Különös eseménynek számított az egyesület életében a galamblovészet. 1912 júliusában, az alagi lóversenytér közepén rendezett versenyeket százak nézték végig. A helybeli résztvevők (köztük ifj. Mravik Pál, Hesp József, Molnár Gyula) mellett többen érkeztek Tatárról, sőt külföldről (Ausztrália, Amerika, Anglia) is. Majd 500 galamb került lelövés elé, a legjobb lövőnek járó díjat végül a községi bírő, Molnár Gyula vehette át.

Az egyesület tagjai télen a korcsolyapályán találtak kellemes szórakozást, melyet esténként carbid lámpák fénye világított meg, így gyakran 8-9 órakor is vígan folyhatott e kedvelt téli sport. A pálya mellett egy hatalmas koksztűzmelegítő nyújtott enyhülést a kísérőknek.

A tenisz kezdetektől fogva nagy népszerűségnek örvendett a tagok között. Az 1912 augusztusában tartott három hetes viadalra 2 korona nevezési díj befizetésével lehetett jelentkezni Pongrácz Antal titkárnál. A torna zárásaként az egyesület pompás díszvacsorát rendezett, melyre meghívó híján is mintegy százan gyűltek össze. Alag „színe-java” – köztük rengeteg hölgyvendég – képviselte magát az eseményen. A díjakat Osváth Albert elnök adta át a győzteseknek, Reeves Babynek és Vivian Alfrédnek, Szalay Vicusnak és Toegl Vilmának, Fries Ferenc zsokénak és Kleiszner Irénkének, valamint a férfi egyesben diadalmaskodó Drumár László hegedűművésznek. (Drumár, Fries János alagi tréner lányának férje, később a kassai zeneiskola igazgatója lett.) A vacsorát hajnalig tartó táncmulatság követte, a község hölgytagjainak nagy öröme.

Az 1912-es évet követően nincs információ az egyesület működésével kapcsolatban. Az 1914-ben megalakuló, leginkább a labdarúgást preferáló Alagi Sport Club alapítói között már nem találunk egyetlen nevet sem, akik a régi egyesület tagjai lettek volna. Az egykori Alagi Sport Egyesület működésének „felszínre került” néhány éve, mindenesetre érdekes színtörténetét Alag korai történetének.

Forrás: *Váci Hírlap* 1910-1911; *Vác és Vidéke* 1912.

DR. HÁLA JÓZSEF

Sportbál Alagon

A néprajz „ágense” a „magyar Newmarketben”

A magyar néprajz hőskorában, a XIX-XX. század fordulóján, volt e tudománynak egy különös alakja. A hosszú, bozontos hajú, csapzott szakállú, elhanyagolt ruházatú, a társadalmi konvenciókra fütyülő, különc és szórakozott, viszont sokoldalúan képzett, nagy műveltségű, több nyelvet beszélő, a magyarországi és a külföldi előadótermekben mindig szívesen látott kiváló tanárt és kutatót Herrmann Antalnak¹ hívták.

Herrmann Antal (1851–1926)

Fő foglalkozását tekintve 1883-tól 1920-ig a budapesti Magyar Királyi Állami Polgári Iskolai Tanítóképző Intézet (budai Pedagógium) német nyelv- és irodalomtanára volt, emellett egész életében a néprajztudományt művelte és szorgálta. Folkloristaként, az egész országban végzett gyűjtéseket, különösen Erdély népeit tanulmányozta (nagyban hozzájárult például ahhoz, hogy akkor a hazai cigánykutatás nemzetközi hírű és rangú volt). Néprajzi érdemeit hosszú lenne felsorolni, ezért csupán néhány tényről emlíünk meg a legfontosabbak közül. Megalapította, és útjára indította az első magyarországi néprajzi folyóiratot², 1889-ben szinte egy személyben megteremtője a Magyarországi (később Magyar) Néprajzi Társaságnak, amelynek titkári³, alelnöki⁴ teendőit is ellátta valamint szerkesztette folyóiratát, az *Ethnographiát*⁵. Mint magántanár Magyarországon először ő kapott néprajzi katedrát⁶, valamint több múzeum létrehozásánál, illetve fejlesztésénél is ott bábáskodott. Számos alapvető néprajzi tanulmányt és több száz (talán több ezer) újságcikket írt (ezek számát nem tudjuk pontosan, mert művei bibliográfiájának

összeállítására ez idáig még senki sem vállalkozott). Évtizedeken át keresztül-kasul utazta az országot, gyűjtött, előadásokat tartott, agitált, pártfogókat és munkatársakat toborzott a néprajznak, és közben a legkülönfélébb témakörökben (de elsősorban választott tudományával kapcsolatosan és érdekeiben) teleírta a fővárosi és vidéki lapokat. Önmagát a néprajz „ágensének” (ügynökének) nevezte, az utódok pedig a néprajztudomány „fanatikus hívének”⁷, illetve „vándorapostolának”⁸ titulálták őt.

Herrmann Antal az 1910-es évek első felében családjával együtt Vácon élt. Megvásárolta a város legrégebbi nyomdáját, amelyet 1910 és 1916 között Első Váci Sajtó néven működtetett. Több könyv és folyóirat született itt. 1912-ben innen indult útjára a rövid életű (egy évet) élt *Vác és Vidéke* című „társadalmi, közigazgatási és közművelődési szemle” is, amelynek Herrmann szerkesztőségi tagja és szerzője volt. A lap szerkesztősége néhány lapszám megjelenése után az alagi községhez költözött, szerkesztője Alag község főjegyzője, Hajnal Jenő lett. A lapban Herrmann sok cikket publikált, kettőt (H. A. szignóval) városunkról is (Sportbál Alagon⁹; A dunakeszi dalárda ünnepe¹⁰), bizonyosságul annak, hogy váci éveiben Alag és Dunakeszi intelligenciájával is kapcsolatot tartott.

A Sportbál Alagon címet viselő Herrmann-írás egy kis mozaikkocka a fiatal település alakuló társadalmának életéből. Jó lenne többet tudni arról az „alagi szepítőegyletről”, amelynek javára a „lovaregyleti vendéglőben” (Pavilonban) 1912. február 24-én a táncmulatságot rendezték.

A Herrmann Antal Váccal és környékével kapcsolatos írásaira kíváncsi olvasóknak az e sorok írója által összeállított könyv¹¹ ajánlható, valamint a fő műveinek és a róla szóló könyveknek és cikkeknek az adatait is tartalmazó szócikk, amely a *Magyar múzeumi arcképcsarnok*ban¹² olvasható.

Egy későbbi Pavilon-bál (1941)

1 Herrmann Antal (Brassó, 1851-Szeged, 1926)

2 *Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn*, 1887.

3 1889-1892, 1896-1906

4 1893-1896

5 1891-1892

6 Kolozsvári Tudományegyetem, 1898.

7 Solymossy Sándor

8 Gragger Róbert

9 *Vác és Vidéke*, 1912. 9. sz. 77-78.

10 *Vác és Vidéke*, 1912. 23. sz. 193-194.

11 *A magyar néprajz „vándorapostola” városunkban. Herrmann Antal váci évei és kapcsolatai*. Váci Füzetek 5., Vác, 2002.

12 Bodó Sándor, Viga Gyula (főszerk.): *Magyar múzeumi arcképcsarnok*. Bp., 2002. 372-374.

„Sportbál Alagon

Alag, amely csak az imént lett önálló község, szép várossá kezd fejlődni. Megvan hozzá minden feltétele. A főváros közelsége mellett, amely azonban nem sodorja bele a világváros örvénylő forgatagába, bizonyos előkelő elkülönödöttség. Kedvező fekvés kies helyen, a Dunához közel, termelő vidéken. És ott van lendületének ősforrása, a lovaregylet gyönyörű versenypályája, amely százezreket vonz magához emberben és pénzben. És nem utolsósorban kiváló, körültekintő, nagy szervező- és alkotóképességű elöljárósága. Mert jórészt ettől függ valamely község fejlődése. Mindezen kedvező feltételeket okosan és erélyesen felhasználja Alag, mindenesetre sokkal intenzívebben, mint pl. Vác a maga természetes előnyeit és értékes adottságait.

Alag a hazai sport gyűjtőpontja. Mindennemű sportnak egyik közös jellemző fő vonása az önmagáért való mozgás. A lóverseny a legfeltűnőbb példája a fiktív cél felé való céltalan törekvésnek. A versenyló lóhalálában száguld, hogy kis idő múlva ismét ott legyen, ahonnan kiindult. Hogy ennek magasabb és távolabb tenyészési céljai vannak, erre nem igen gondol a közönség a verseny izgalmi között.

A táncos is lihegve kering, hogy a báltermet ütemre és ve-rej-té-ke-zve megkerülve, ismét meg ismét visszakerüljön a start-ponthoz, illetőleg hölgyének ülőhelyéhez. Egy báli éjbeli szaladásával többször be tudna futni egy hosszú versenypályát. De hát talán itt is megvannak azok a bizonyos magasabb rejtett célok!

Alag nagyon alkalmasnak látszik arra, hogy ott találkozzék a környékbeli és a fővárosi előkelő társaság az alagi úri telepesekkel és a versenytér rangos hivatásosaival. Az alagi kedélyes mulatságoknak jó hírneve már megvan alapítva. Ezt a jó hírt bizonyára növelte az a táncmultság, amit az ottani társadalom 6 vezető tényezője rendezett febr. 24-én az alagi szépítőegylet javára. Mert Alag nem szépül csak úgy magától, azt szépíteni is kell. A helynek és lakóinak előkelősége mind nagyobb igényeket támaszt az ifjú község szépítése iránt. Ehhez pedig pénz is kell. Ez tehát elég indokolt bálcím volt, melyet az eredmény is igazolt.

A lovaregyleti vendéglő nagyterme ez alkalomra is kicsinek bizonyult. Nagy és díszes közönség töltötte meg az ízléssel díszített helyiségeket. Ott voltak az alagi notabilitások, az előkelő sportvilág, néhány budapesti és környékbeli. Különösen Vácról jelent meg szépszámu díszes társaság Ivánka főbíróval¹³, mintegy viszonzásul, hogy az alagiak nagy számmal részt vettek a járási közművelődési egylet fényes váci multságán.

A cigánybanda mellett, az angolok kívánságára, katonabanda is játszott. Ez mindenesetre tetemesen csökkentette a tiszta jövődelmet, anélkül, hogy lényegesen emelte volna a bál élvezetes voltát vagy színvonalát. A talp alá való cigányzene mellett stílszerűbb a »Sohse halunk meg!« Aki pedig nem táncol, hanem tarokkozik vagy iddógál, annak körülbelül mindegy. Az alagiak talán nem akartak elmaradni a váci sportegylet mögött.

A táncoló urak és hölgyek kellő arányban voltak. Sokan sokat táncoltak. A táncosok alig tudtak lélegzethez jutni, mert a két banda szakadatlanul húzta és fújta felváltva. Ez talán nem követelménye a higiénának!

A szünőrában az étterembe vonult a közönség. A terítés igazán díszes és ízléses volt. A jó ízű és jókora adagoknak ára pedig valóban nagyon mérsékelt vala. A váci bálók étlapja példát vehetne az alagi vendéglőtől. Pedig itt helyzetszerűleg sokat és könnyen költő emberek szoktak megfordulni.

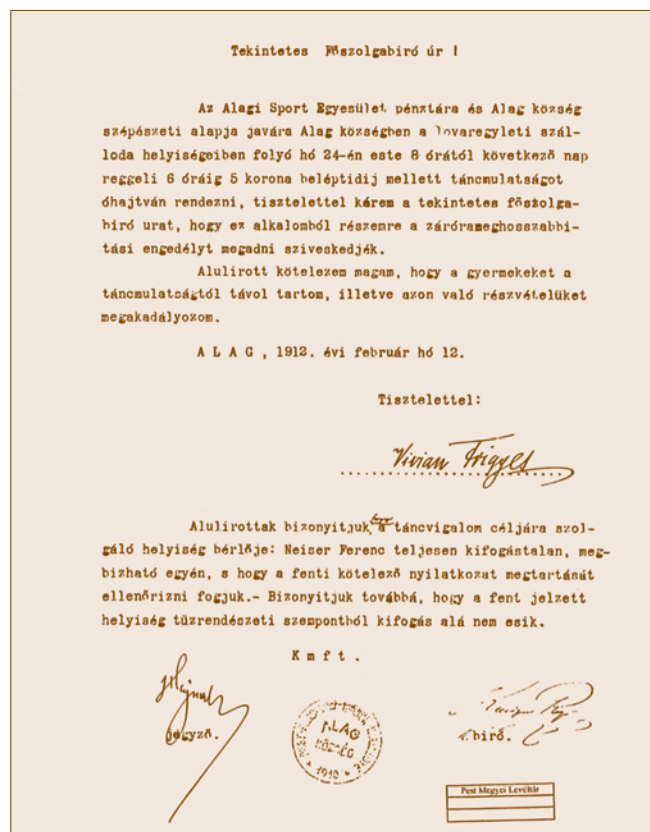
Az alagi bál minden tekintetben jól sikerült. Kár hogy a VJKE¹⁴ báljára való tekintettel nem lehetett az alagi bált az elég hosszú farsang derekára helyezni, mikor még nem merültek ki az emberek a sok kényszerbálban. A bőjtői idő némelyeket visszatartott a megjelenéstől.

A megjelent hölgyek közül a következők neveit sikerült feljegyeznünk:

Ivánka Pálné, Bakos Sándorné, Breicha Jánosné, Bohrn Alajosné, Csompora Mátyásné, özv. Duchon Józsefné, Fejuk Károlyné, Fries Jánosné, Hajnal Alajosné, Hajnal Jenőné, dr. Holló Béláné, Jahoda Jánosné, Kalmár Sándorné, Kopácsy Jánosné, Kleiszner Rezsőné, Kovács Ignácné, dr. Ludwig Rezsőné, id. Mravik Pálné, ifj. Mravik Pálné, Molnár Gyuláné, dr. Osváth Albertné, Persenszky Lajosné, Pretzner Imréné, Szalay Józsefné, Szalay Gyuláné, Styllés Jánosné, Schumacher Jenőné, Toegl Róbertné, özv. Tölgyessy Lászlóné, Ulreich Nándorné, Vitályos Imréné, Vaszilevits Emilné, Vivian Frigyesné, dr. Závodszy Leventéné, Duchon Jolánka, Duchon Ilonka, Fries Relly, Fries Hermin, Hajnal Ilonka, Halász Ilonka, Kéry Ilonka, Kleiszner Tinike, Kleiszner Irénke, Kleiszner Jolánka, Kammerer Pannika, Nagy Irénke, Nagy Ildi, Styllés Hedvig, Styllés Lujza, Stromayer Terézia, Toegl Vilma, Toegl Jolánka, Tölgyessy Irmuska, Vaszilievits Sasa.

Felülfizettek: Stromayer Terézia 35 K, gróf Nádasdy Tamás 25 K, Őszi Kornél 20 K, Vivian Károly 19 K, Kozuch Ferenc 15 K, Szigeti Nándor 15 K, Ivánka Pál, Darling Frigyes, Vivian Frigyes, Styllés J., Csompora Mátyás, Fejuk Károly, Kovácsy Kálmán, Kalmár Sándor 10-10 K, gróf Pejacevich Albert, Nemeskéri Kiss Géza, Gerő Ferenc, Fries János, ifjú György Mihály 5-5 K, Fries Ferenc 4 K, Heller Jenő 2 K. "

(1912)

Az 1912-es bál kérvénye a főszolgabíróhoz

13 Ivánka Pál, járási főszolgabíró, Újpest díszpolgára

14 Váci Járási Közművelődési Egylet

HORVÁTH LAJOS

Alag föld és falu a középkori oklevelekben

A középkorban hasznos föld és takaros falu volt Alag. Szomszédai Fót, Sikátor, Palota, Megyer és Keszi. Első okleveles említése 1328-ból való családnév formában: Bocho de Olugh alakban. E földnek és falunak a neve később Alag hangtestben rögződött. Egyesek szerint Alag a magyar al, alsó rész -g képzős származéka. Jelentése feltételezhetően alsó, alsó fekvésű vidék. Figyelemre méltó adat, hogy 926-ban Tomislav horvát király hadserege legyőzte a bolgártörök Alagobotur csapatait, aki Simeon bolgár cár hadvezéréként a szerbek üldözése során behatolt Boszniába. Ez a név alag+o+batur szétbontásban elemezhető. Ahol az alag = al, alsó; az o = szóvégi magánhangzó és a batur = hős, vitéz, vezér jelentésű, összességében kiadja az alvezér jelentést, ha elfogadjuk, hogy az alag al, alsó jelentésű.

De utóbbi esetben azt is kijelenthetjük, hogy nem finn-ugor eredetű etimonnal van dolgunk, mert hogyan is hívhattak volna finn-ugorul egy bolgár-török hadvezért a X. században. Ez tehát onogur-türk kételemű, toldalék nélküli méltóságnév. Ha meggondoljuk, hogy Alag szomszédai nyugatról Besnyő (1245), a későbbi Szentlászló falu a budapesti Árpád-híd pesti hídfőjénél, Megyer és Keszi törzsnevekből képzett településnevek, akkor egy olyan környezet képe sejlik fel, amelyben török nyelvű népek is feltételezhetők a korai Árpád-korban.

A középkori Alag falu temploma, azaz központja a mai fóti határtól néhány száz méterre nyugatra fekvő rom képében maradt korunkra. Alag bizonyosan létezett már az Árpád-korban is, a régészeti terepbejárások ezt igazolták. Ezt azért kell hangsúlyozni, mert Árpád-kori oklevél nem áll a rendelkezésünkre a községről.¹

Templomrom az Alagi-majorban

Első okleveles említése 1328. május 12-ről származik, amikor Pest megye közgyűlésének négy szolgabírója közül az egyik Olugh-i Bocho nevet visel. Vagyis a község neve legelőször a birtokos család nevében jelentkezik.²

1 Kiss Lajos: *Földrajzi nevek etimológiai szótára*. Bp., 1983. 44. ; Sokcsévi Dénes [et al.]: *Déli szomszédaink története*. Bp., [é.n.] 87. ; Torma István (szerk.): *Magyarország régészeti topográfiája* 9. *A szobi és a váci járás* (XIII.) 2. köt. Bp., 1993. 81-84.

2 Bakács István: *Iratok Pest megye történetéhez. Oklevélregaszták 1002-*

Az Anjou-kori írott források között 1361. szeptember 17-én kelt oklevélben tűnik fel ismét az említett szolgabíró. Ugyanis Bebek István országbíró előtt Zada-i Tamás özvegye elismerte, hogy elhunyt leánya, Erzsébet, Ologh-i Bacsó fia Miklós özvegye hitbére és jegyajándéka címen Olagh-i Kozma vállalt kötelezettségének megfelelően két részletben 50 forintot adott át neki.³ Ebből az derül ki, hogy Ologh-i Bacsó fia Miklósnak Szadai Erzsébettel kötött házasságából utód nem származott. Olagh-i Kozma valószínűleg Miklós testvére, esetleg nagybátyja, aki a jogilag rámaradt, ráterhelt feladatot teljesítette.

Olog-i Demeter fia Kozma legelőször 1345. dec. 3-án szerepel oklevélben, Henc fia János fia Miklós, budavári rector famulusaként, azaz hűbéres szolgájaként. Hűbérura az oklevél tanúsága szerint neki adományozta Csót (Csát) birtokát. Az Alagi családnak ez a birtoka Pusztavacs mellett terült el.⁴

Amikor Nyéki Balázs fia György Hartyán birtokát 1500 forintért eladta Lóránd budai polgárnak 1364. szeptember 22-én a budai káptalan előtt, akkor ennek következtében Alag-i Kozma és felesége, valamint fiuk, Demeter 1366. november 26-án és 1367. április 7-én I. Lajos király, illetve Bebek István országbíró előtt Visegrádon tiltakoztak. Az országbíró az alpereseket elmarasztalta és örök hallgatásra ítélte.⁵

I. Lajos király kérésére a budai káptalan kikereste levéltárából az 1345. december 3-án kelt oklevelet, mely Csát birtok Olog-i Kozma részére való adományozását bizonyította. A budai káptalan ezt 1372. május 5-én a király utasítására átírta.⁶ Ekkoriban, 1371. február 14-én és május 16-án tűnik fel két oklevélben Alagh-i Balázs kijelölt királyi emberként birtokjogi vizsgálatokon. A család leszármazási rendjében elhelyezni nem tudjuk, de neve szerint biztosan Alagon lakott.⁷

Alag birtok, falu maga csak 1383. június 13-án kelt oklevélben szerepel legelőször, amikor Mária királynő vizsgálat és perbehívás lefolytatására utasította a budai káptalant, mert Alag-i Pető fia Tamás panaszt emelt Alagi Kozma fia Demeter ellen, aki Kechew-i (Keszői) Imre fia Miklósnak bizonyos alagi birtokrészt átengedett. Keszi birtokosainak ez az első írásban fennmaradt törekvése, hogy alagi birtokrészeket szerezzenek meg.⁸

A Kesziek, Keszőiek – úgy látszik – még öt év múlva is birtokában voltak az Alagh-i Kozma fia Demeter által Keszői Imre fia Miklósnak juttatott földrésznek. Alagh-i Pető

1437. Bp., 1982. 435. ; Almási Tibor (szerk.): *Anjou-kori oklevéltár XII*. 1328. Bp.-Szeged, 2001. 261.

3 Bakács: *i.m.* 784.

4 Bakács: *i.m.* 784. ; Horváth Lajos, Kovácsics József: *Magyarország történeti statisztikai helységnévtára* 15. Pest megye. Bp., 2000. 161.

5 Bakács: *i.m.* 805, 824, 827.

6 Bakács: *i.m.* 593, 874, 875.

7 Bakács: *i.m.* 864, 869.

8 Bakács: *i.m.* 979, 981. ; Kumorovitz L. Bernát: *Veszprémi regaszták*. Bp., 1953. 11, 13. – Az oklevél eredetije ismeretlen. 1383. jún. 20-án átfírták, ekkor keletkezett a Kechew (Kesző) névalak helyett a helytelen Gecsei családnév, mely tévedés végigfut még a mai szakirodalmon.

fia Tamás ugyanis 1388. január 12-én tiltakozott a budai káptalan előtt az ügyben. Ekkor megnevezték a vitás rész-birtok jellemző pontjait is. Ez a bizonyos földdarab Mihály fia Imre ács telkénél kezdődött a Zugóvíz folyóig haladt és a Hidegkútja (Hydegkuthaleia) nevű rétig tartott.⁹

Keszői Imre fia Miklós annyira birtokában volt egy alagi rész-birtoknak, hogy Alagra is költözött. Feltételezhetően ő az az Alagh-i Imre fia Miklós, aki királyi emberként iktatást végzett a budai káptalan 1388. augusztus 29-i oklevele tanúsága szerint. Lackfi István nádor ítéletlevele alapján szétválasztották egyfelől Alagh-i Pető fia Tamás és leányai, Erzsébet, Katalin, valamint unokája, Margit leánya Dorottya, másfelől Alagh-i Fábián fia Albert birtokát. A határ kezdődik a Budára vezető út mellett, ahol egy követ ástak el határjelül, dél felé tart Balogh Péter háza mellett, ahol egy kőhatárjelet ástak el, a kőtől délre nyugat felé megy egy völgybe, a Hidegkútnál (Hideghkuth) egy határjelhez ér, majd ugyanarra menve egyenesen jókora távolságra egy fűzfacsérje a határjel, majd tovább ugyanarra a Kissziget (Kyszigeth) nevű helynél földhatárjelet emeltek, majd egy réttől északra a Homokút (Homokwth) nevű mezőúthoz értek.¹⁰

Ez időig két alagi jobbágyrendű lakost neveztek meg az oklevelek 1388-ban Mihály fia Imre ácsot és Balogh Pétert.

Alagi Pető fia Tamás 1396. július 19-én tiltakozott a váci káptalan előtt, hogy Kechew-i Imre fia Miklós, akit felváltva Alaginak is neveztek, hitbért és nászajándékot adjon ki Alagi Kozma fia Demeter birtokából, melyet, mint törvényes örökösnek, Alagi Pető fia Tamásnak kellene kiadnia.¹¹

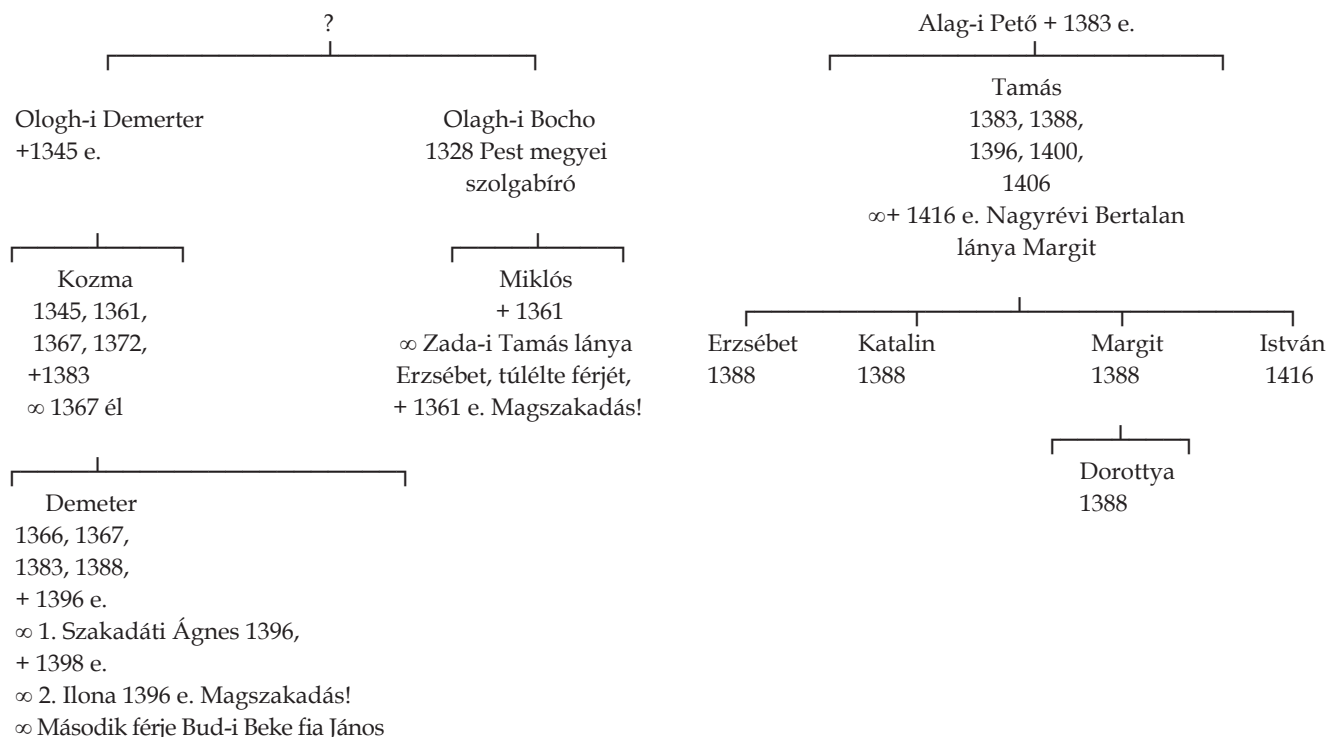
Ezután a budai káptalan előtt 1396. október 1-jén Szakadati György fia Jakab elismerte, hogy Alagh-i Imre fia Miklós kiadta Alagi Kozma fia Demeter hagyatékából az őt illető hozományt és nászajándékot. Ez úgy értelmezhető, hogy Demeter fiú utód hátrahagyása nélkül hunyt el, felesége pedig Szakadati lány volt.¹² Ez a per 1398. augusztus 3-án Vácott, András örkanonok és Péter püspöki vikárius bizonyoságlevele szerint, kiegyezéssel ért véget. Alagi Kozma fia Demeter özvegye Ilona (Elena), aki az egyezés idején már Bugyi (Bud-i) Beke fia János felesége, az első férje birtokaiból járó hozomány és nászajándék fejében Alagi Pető fia Tamástól per útján 25 márkát kapott, és ennek fejében átadta zálogba Tamásnak Demeter birtokrészeit.

A vikárius ugyancsak Demeter birtokrészeiből Demeter első felesége, Szakadati Ágnes hozománya és nászajándéka fejében Ágnes testvérének, Jakabnak 50 márkát megítélt. Minthogy Demeter birtokrészeinek 24,5 márkára becsült része Alagi Imre fia Miklós kezén volt, ezt az összeget ennek, a fennmaradó 25,5 márkát, pedig Tamásnak kellett kifizetnie.

Fogott bírák közreműködésével létrejött egyezés szerint Alagi Imre fia Miklós tartozása fejében 210 forintot adott Szakadati Jakabnak, aki jogosult lett a Demeter özvegyének kezén lévő birtokrészt is magához váltani, majd Alagi Pető fia Tamás az alagi és csáti birtokrészeit is neki fogja elzálogosítani. György karpap és a vacsi (pusztavacsi) plébános Szakadati Jakabot az alagi és csáti birtokrészekbe be is vezette.¹³

A dolgozat, a Várostörténeti pályázat díjnyertes munkájának részlete.

Az Alagi család a XIV. században

9 Bakács: *i.m.* 999 ; Kumorovitz: *i.m.* 44.

10 Bakács: *i.m.* 1013 ; Kumorovitz: *i.m.* 60.

11 Bakács: *i.m.* 1088 ; Kumorovitz: *i.m.* 214.

12 Bakács: *i.m.* 1090 ; Kumorovitz: *i.m.* 218.

13 Bakács: *i.m.* 1108 ; Kumorovitz: *i.m.* 256.

LÉVAI TIBOR

Az alagi versenypályák rövid története

I. rész

A Magyar Lovaregylet 1889-ben megvette Alag-pusztát, hogy megépítse első állandó tréningközpontját. A megvásárolt területet északon a Fóti út, keleten az erről letérő és a közelmúltban megszűnt majori bekötő út és az Alagi-major területe, délen a Mogyoródi-patak, nyugat felé pedig a Budapest-Bécs vasútvonal határolta. Az ekkor pusztaként nyilvántartott földön néhány épület állt mindössze, az Alagi-majorban (1) marhaistállók és lakások. Volt egy másik major is a területen, a Nándor-major (2), aminek most Petőfi-telep a neve. Itt napjainkban is áll egy vályogból épült ház, amely már abban az időben is létezett. Ezt a lovaregyleti építkezésektől eltérő építésmód és az a beépített néhány téglá bizonyítja, melyek bélyegei az egylet által vásárolt tégláknál korábbiak.

A lovaregylet emblémája a múlt század fordulóján

A lovaregylet a megvásárolt birtokot parcellázta, amelynek során három területrészt alakított ki. Az Alagi-dűlőt (3), mely a mai Repülőtéri út és a Dunakeszi-alsói Gizella út vonalától keletre esik az Alagi-majorral. A Dunakeszi-dűlőt (4), az említett vonaltól nyugatra a vasútig úgy, hogy déli határa a mostani repülőtér déli oldala volt. A harmadik területrészt a Réti-dűlő (5)

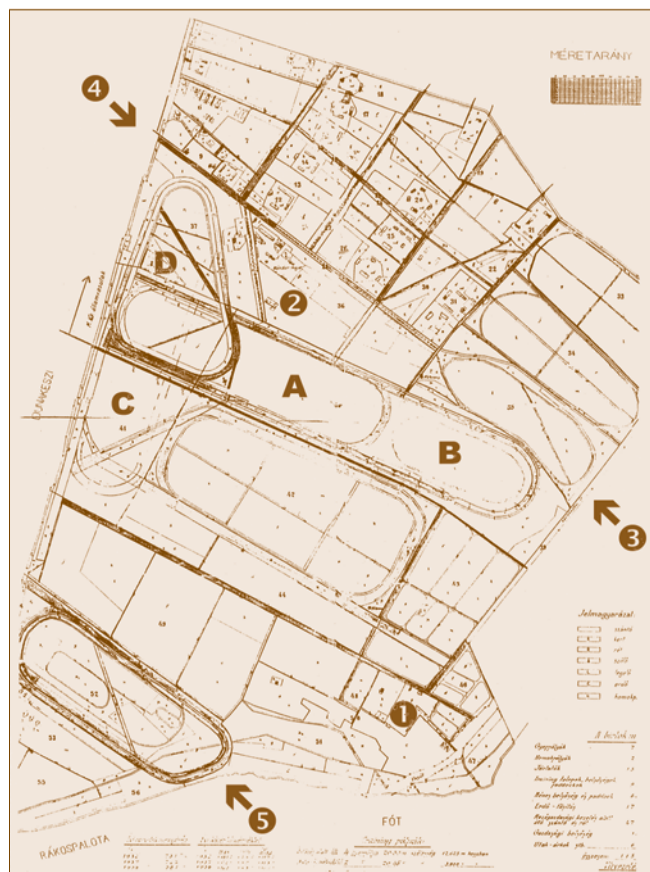
volt, amely a mai Dunakeszi-Alsó területét foglalta magába.

Az első munkák Alagon a víz bevezetése, az erdőtelepítés, a gyesítés, a szántóföldek kialakítása és a gazdaság megteremtése voltak. Már 1891-ben négy lóidomító pályát mértek ki, kettőt Nagy-Alag mellett (2700 és 1980 méter), egyet a Nándor-major mellett (2000 méter) és a Réti-pályát (2000 méter). Ezek közül valószínűleg csak az egyik Nagy-Alag melletti épült meg (A), ahol 1891. április 12-én megtartották az első lóversenyt. Ezt a pályát azonban a lovaregylet az Úrlovasok Szövetkezetének adta át használatra, ez később a szövetkezet állandó pályája lett. Ez a pálya már nincs meg, csak térképekről ismerjük. Alakja téglalap volt, rövid oldalait félkörívben lekerekítették, hossza mintegy 2000 métert tett ki. Egyik hosszanti egyenese a mai repülőtéri hangárok előtt futott, a másik pedig egy akkor még meglévő hosszú fásor mellett vezetett. Ez a fásor a mostani pálya kishomokjánál kezdődött és a repülőtér közepén keresztül folytatódott. A két vége most is látható. A rövid oldali lekerekített ív a mai pálya belsejében még kivehető, a másik ív teteje pedig a Repülőtéri út vonalában volt. A pálya a vasútra merőlegesen helyezkedett el, tribünje a hangárok után, a mostani ipari park magasságában állt.

A millennium évében, 1896-ban, a lovaregylet további fejlesztéseket hajtott végre a birtokán. Ekkorra már elkészültek a mostani 1-es és 2-es telepek épületei: istállók, trénerlak, lovász-lak, karám, stb., valamint a Nándor-majorban a pályafelügyelő lakása is. A korábban említett vályogházban cselédlakások voltak, vele szemben pedig a kocsisok szállásai álltak. Egy hosszú istállóban helyezték el a kocsis-lovakat és a teheneket. A mostani Kápolna úti víztorony és szivattyúház is megépült már. Beindult a mezőgazdasági terme-

lés, a földeken takarmányt vetettek, kis részen gyümölcsöst, főleg szőlőt műveltek.

Ekkoriban három pálya állt rendelkezésre a tréningező lovaknak. Az első, a már bemutatott Úrlovas-pálya egy északi hosszoldalán megnövelt egyenessel (B). A korabeli egyenes végén, a mostani téli pályán, három hatalmas fenyőfa áll. A második egy egyenes pálya volt (C), amely az előzőt átlósan szelte át. Egyik vége a mai Alagi útnak a Repülőtéri útba csatlakozásánál kezdődött, és a jelenlegi pálya alsói végénél lévő buszmegállónál végződött. Ebből a pályából még láthatunk egy kis részt, ha a Repülőtéri útról a Kápolna utca felé letérünk jobbra, és szemügyre vesszük az ottani nagy füves területet. Bizonyos, hogy már a 30-as években sem használták, mivel a korabeli térképeken is csak egy szakasza látható. A harmadik pálya – tulajdonképpen az, ahol 1896-tól a versenyeket futották – háromszög alakú volt, lekerekített csúcsokkal (D). A befutó 400 méteres egyenese, a cél utáni kanyar és a mostani bejárattól még 30 méter, a mai pálya része. Ez az új pálya a mai bejárattól az ott látható fenyősor mentén a repülőtér közepén elkanyarodva, az első pálya fásori hosszoldalának ütközve, majd vele párhuzamosan haladva fordult a célegyenesbe. Belsejében jól megépített akadálypálya is volt, sok kanyarral. Ez lett az Úrlovas Szövetség új versenypályája, míg a korábbi az idomító vagy gyakorló pálya nevet kapta. A vasútállomáshoz közeli komplett új versenytér és a helyi körülmények óriási lendületet adtak az alagi tréningközpont fejlődésének. Ezután hamar kiépültek a tréningtelepek is, java részét főúri bérlők által.

A lovaregylet alagi birtoka a pályákkal

CSOMA ATTILA

A Pejacsevich család Alagon

Alag község néhány évtizedes legújabbkori történetében kevés család volt, amely olyan formáló erővel bírt a pusztaságból kiemelkedő település életére, mint a Pejacsevich család. A grófi familia természetesen a lóversenyzés okán tűnt föl a községben mint úrlovas, istállótulajdonos, majd mint a helyi közélet alakítója.

A Pejacsevich egy régi, szlavóniai eredetű grófi család, amely szinte szó szerint már a kezdet kezdetén szerepet vállalt a hazai lóversenyzésben. A Széchenyi által életre hívott Magyar Lovaregylet megalakulása (1827) után egy évvel a család egyik korai képviselője, Pejacsevich Péter már az úrlovasok között szerepelt. A familia a katonai pálya mentén is kapcsolatba került a lovakkal. A nasici ághoz sorolható Pejacsevich Jánosról (1848–1926) legendák egész sora keringett, amelyek fiatal huszártisztként történő bravúrjairól szóltak. Ő, a katonaidő letelte után sem fordult el a lovaktól, földbirtokosként saját ménest tartott. János 1874. szeptember 10-én feleségül vette Lónyai Rózát, akitől egy évvel később Albert nevű fia született. A család ekkor még valószínűleg vidéken élt, hiszen Albert születési helye a kárpátaljai Beregsom. 1881-ben újabb gyermekük született, aki az anyja után a Rózsa nevet kapta.¹ A gyermek tragikusan fiatalon, mindössze nyolc éves korában elhunyt.² A halál helye (Budapest) arra enged következtetni, hogy a család ekkor már a mai Rákospalota területén fekvő Irinyi-pusztán élt.

Gróf Pejacsevich Albert
(1875–1941)

Az életben maradt egyetlen gyermek, Albert, tizen-nyolc évesen, 1893-ban tűnt fel az előkelő társaságokban. Az ekkor huszárként katonai szolgálatát töltő ifjú a visszamemlékezések szerint már ekkor kitűnő lovas tudásról tett tanúbizonyosságot. A katonaság letelte után édesapja Irinyi-pusztai birtokára vonult, ahonnan rendszeresen átlátogatott a szomszédos Alagra munkalovasnak. Mivel magabiztosan kezelte a telivéreket és megbízhatóan, mindig

megjelent a reggeli munkánál a tulajdonosok felkérték, hogy úrlovasként versenyben is lovagoljon nekik.³ Albert az első úrlovas versenyét 1894-ben futotta, és abban az esztendőben huszonhárom starthoz állásából hat győzelmet aratott. Ebben az időszakban olyan legendás úrlovasokkal mérkőzött együtt, mint Lázár Béla és Horthy István huszárhadnagyok, és joggal mondhatjuk, hogy a legjobbak közé verekedte magát. Pejacsevich Albert legjobb éve úrlovasként minden bizonnyal az 1896-os volt, amikor 21 győzelmével elnyerte a championátust

is.⁴ Ezen győzelmek közül talán az 1896. április 5-én Alagon aratott győzelme volt a legemlékezetesebb, mivel az a verseny az új alagi pálya avatóversenye is volt egyben. Ekkor édesapja Uszorás nevű lovával diadalmaskodott. Az ifjú gróf az úrlovasok között sík-, akadály-, gát-, és vadászversenyeken is otthonosan mozgott, bizonyítja ezt az, hogy 1898-ban Nagybecsikereken egy versenynapon mind a négy szakágban rajthoz állt. Ekkor már saját lovai és zsokéi is voltak, azaz önálló istállóval rendelkezett, amelyet az Alaghoz közeli Irinyi-pusztán tartott.⁵ Kis istállójával idomárként is egyre elismertebbé vált. Az idomítás fortélyait az alagi angol trénerektől tanulta el, és idővel már más tulajdonosok lovainak a felkészítését is vállalta. Lovai Alagon gyakorta voltak helyezettek, többször győztek, sőt a pesti pályán is jeleskedtek. Mindezt úgy, hogy a híres angol zsokék ellenében az akkor még kezdőnek számító Pretzner Imrét indította. Pejacsevich a versenyzésen kívül szerepet vállalt az Úrlovasok Szövetkezetének a munkájában is, és a szövetkezet elnökségi üléseinek rendszeres látogatója volt.⁶

Úrlovas pályafutásában az 1900-as év szünetet jelentett, június 10-én ugyanis Budapesten oltár elé vezette jegyesét, a huszonegy éves cziráki és dénesfalvi gróf Cziráky Jankát. A házasság és a nászút miatt Albert abban az évben csak egy alkalommal állt rajthoz. Boldogságuk nem tartott sokáig, ugyanis felesége a következő év márciusában elhunyt. Cziráky Jankát Rákospalotán, a Magyarok Nagyasszonya templom sírboltjában helyezték örök nyugalomra. A gróft nagyon megviselte felesége halála, és a versenyzést is csak a következő évben vette komolyan. Az 1902-es évtől kezdve viszont évekig csak a lovak voltak az életében. Sikeres évet zárt úrlovasként és idomárként is egyre komolyabb eredményei születtek. Pejacsevich trénerként két területen is úttörőnek számított: ő volt az első gentleman-trainer a Monarchiában, azaz az első nemesi származású, aki idomításra adta a fejét. Ezen felül ő volt az első, aki tudatosan csak hazai zsokékkal dolgozott. Ebben példaképe Fries János volt, aki káposztásmegyeri istállójában 1889-től kezdve már sikereket tudott elérni magyar lovasokkal.

Pejacsevich kezei közül olyan jelentős lovasok kerültek ki, mint az úrlovasok táborába tartozó Horthy Jenő, Pfeiffer Nándor és Krause Károly, vagy a hivatásos zsokék közül a már említett Pretzner Imre, majd Sajdik Sándor, Schejbal József és Szokolai István. Pejacsevich példáján lett neves tréner Sziget Nándor és Kaposi József is.

Az idő és a fent felsorolt nevek őt igazolták. Néhány évvel később Pejacsevich Albert már valószínű versenyüzemet hozott létre a hazai zsokék képzésére, amikor 1912-ben megalapította a Pestvidéki Versenyegyletet. Az alakulás évében megnyílt Káposztásmegyeren az egylet saját versenypályája is, amelyet az alagi illetőségű Futaky László tervezett. A saját pálya azért volt fontos, hogy a versenyegylet ne legyen kiszolgáltatva a lovaregyletnek és saját gyökeret verjen. Nehézkes indulás után a háború ideje alatt Pejacsevich vállalkozása lábra kapott és gazdaságilag is sikeressé vált. Az 1912-es évben egy újabb nagy elismerés érte az ifjú gróft: miután a dopping-

1 Érdekeség, hogy a leánygyermekről nem tudósítanak a családról írt geneológiai összeírások, létéről csupán a haláláról fennmarad gyászjelentés tudósít.

2 *Vasárnapi Újság*, 1889. ápr. 7. 230.

3 Krúdy Gyula-Pálmai Henrik (szerk.): *Starttől a célig*. Bp., 1922. 111.

4 *Vadász és Versenylap*, 1913. február 21. 23.

5 *Országos Hírlap*, 1898. nov. 2. 6.

6 *Országos Hírlap*, 1899. jan. 8. 11.

gal – később kiderült igaztalanul – megvádolt Charles Planner idomár elhagyta Alagot, annak megürült telepét Pejacevich bérelhette ki a lovaregylettől. Ezzel azon kiváltságos 14 idomár közé került, akiknek a saját helye volt a tréningtelepen. Ebben az időszakban már bizonyosan Alagon élt nem csak ő, hanem a szülei is.⁷ A szülők a Károlyi utcában álló villában laktak, Albert pedig a telepen lévő kúriában.

A Pejacevich-kúria a tréningtelepen

A trénernek első vonalába való emelkedése egyben azt is jelentette számára, hogy le kell zárja úrlovas-karrierjét. Erre 1913 tavaszán került sor, amikor egy síófoki senior úrlovas versenyen húsz év versenyzés és 431 starthoz állás után utoljára lovagolt.⁸ Más területen viszont éppen ekkor lett aktív, 1913 elején megalapította az Alagi Falkavadász Társaságot, amely első vadászatát március 1-jén tartotta. Néhány héttel később, március 27-én feleségül vette első neje unokatestvérét, zsádnai és törökszentmiklósi Almásy Mária grófnőt.⁹ A feleség hamar megtalálta a helyét a községben, és a helyi közélet egyik mozgatórugója lett. Részt vett a Hadisegélyező Bizottság munkájában, majd a háború után megszervezte az Amerikai Gyermeksegélyező Akciót. A húszas-harmincas években is folytatva karitatív tevékenységét, a nincstelen lovászgyerekek ruháztatásában, iskoláztatásában vállalt oroszlánrészt.

Pejacevich Albert a háború után a község legnagyobb adózói közé számított, ennél fogva a képviselőtestület virilis tagja lett. A levéltárban érdekes anyag maradt fenn a Pejacevich-ház személyzetéről. Ebből kiderül, hogy a háznál egy számvevő, egy nevelőnő, egy komorna, egy szakács, két inas, két abrakmester, három lovas és egy kocsis dolgozott.¹⁰

Pejacevich Albert és Almásy Irma házasságából egy fiúgyermek született, János, aki 1915. február 3-án jött a napvi-

lagra Alagon.¹¹ János a családi hatásoknak megfelelően nagyon hamar szoros kapcsolatba került a lovakkal, visszaemlékezések szerint már nyolc éves korában első osztályúan lovagolt. Apjához hasonlóan úrlovasként próbálta ki magát először, majd viszonylag fiatalon, mindössze huszonhat éves korában már idomárként dolgozott az Erdőmajori ménesben. Versenyszíneinek a vörös dresszt és a kék sapkát választotta, csakúgy, mint őse, a már említett Pejacevich Péter a magyar lóversenyzés hajnalán, 1828-ban.¹²

1926-ban elhunyt id. Pejacevich János, testét az alagi temetőben helyezték örök nyugalomra. Ide követte őt felesége 1940-ben, majd egy évvel később fiúk Albert is, aki tehát nem élte meg az általa épített alagi élet széthullását.

Pejacevich Albert ravatala a lovaregyleti kápolna előtt

A második világháború és az érkező front, amely elsodorta a régi alagi világot, módosította János karrierjét is. A háború után a lóversenyzést nem támogatták, és mivel az alagi pályák nagy része is megsemmisült a még mindig csak harminc éves Jánosnak alig volt munkája. Miután 1949. október 6-án megnősült, és feleségül vette Kardos Máriát, a kommunista diktatúrától menekülve nejevel elhagyta az országot, és az NSZK-ban telepedett le. Ott megszerzett tudására támaszkodva a semmiből saját (igen eredményes) istállót épített. Legnagyobb sikerét 1959-ben érte el, amikor Uomo nevű lovával megnyerte a német derby-t. Érdekes, hogy ezen a versenyen a zsokéja az ugyancsak alagi Klimscha Albert volt. Gróf II. Pejacevich János 1982. május 26-án hunyt el a németországi Geissenben, és mivel házasságából nem született gyermek, halálával magva szakadt az Alag és az egész magyar lóversenyzés történetében oly fontos szerepet játszó Pejacevichek ezen ágának.

7 Nincs arról pontos adat, hogy a család mikor költözött Alagra, lehet, hogy már a Cziráky Janka emlékére emelt lovaregyleti kápolna felépítésének az idején a községben laktak (1906–1907).

8 Vadász és versenylap, 1913. február 21. 23.

9 Gudenus János József (összeáll.): A magyarországi főnemesség XX. századi geneológiája. III. köt. Bp. 1998. 60.

10 Pest Megyei Levéltár V. 203/2. Alag nagyközségi iratok 1919–1921.

11 Gudenus: i. m. 61.

12 Drippy: i. m. 223.

DUNAKESZI HELYTÖRTÉNETI SZEMLE

Dunakeszi-Alag Helyismereti Lapja

Megjelenik évente háromszor, 1000 példányban

Felélő szerkesztő: Csoma Attila és Lőrincz Róbert

Kiadja: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár – Dunakeszi, Kossuth Lajos u. 6.

Felélő kiadó: Csonka Mária – E-mail: szemle@mail.dkvh.hu

Nyomdai előkészítés: Preysing Frigyes – Nyomda: Raszter ny. Budapest

ISSN 1789-9230

